

Indholdsfortegnelse

1. MOTIVATION	1
2. PROBLEMFELT	1
2.1 PROBLEMFÖRMULERING	4
3. BEGREBSAFKLARING	5
4. AFGRÆNSNING	5
5. METODE	6
5.1 VIDENSKABSTEORETISKE OVERVEJELSER	6
5.2 UNDERSÖGELSESMETODE	8
5.3 HYPOTESE OG ARBEJDSSPÖRGSMAŁ	9
5.4 PRÆSENTATION AF EMPIRI	10
5.5 PRÆSENTATION AF TEORI	10
5.5.1 <i>Emilie Durkheim</i>	10
5.5.2 <i>Peter L. Berger</i>	11
5.5.3 <i>Tariq Ramadan</i>	12
6. ISLAM I EUROPA	13
6.1 MUSLIMSKE RETNINGER I DANMARK	16
6.1.1 <i>Sammenfatning</i>	23
7. ANALYSE AF ISLAM OG MUSLIMSKE RETNINGER I FORHOLD TIL TEORI OG EMPIRI	24
8. DEMOKRATI	28
9. GENNEMGANG AF VARIABEL I FORHOLD TIL ISLAM OG DEMOKRATI	37
10. DISKUSSION	41
11. KONKLUSION	46
12. PERSPEKTIVERING	49
13. LITTERATURLISTE	50

1. Motivation

Dette projekt har til formål at undersøge om det er muligt at forene islam til demokratiets styreform(er) samt værdier.

I forbindelse med Muhammed-krisen i efteråret 2005 til vinteren 2006 kom der øget fokus på det at være muslim. Foreningen for Demokratiske Muslimer kom især i mediernes og befolkningens søgelys, og debatten omkring det at være muslim og demokrat opstod. Foreningens formand, Naser Khader, hævder at det er muligt at være demokrat og muslim, hvorimod danske imamer som Fatih Alev og foreninger som Hizb ut-Tahrir mener, at dette ikke er muligt. Jeg mener spørgsmålet er interessant og vigtigt at undersøge, da jeg, ligesom mange andre etniske danskere, har svært ved at gennemskue hvordan man kan forene demokrati med islam. Jeg vil forholde mig til de forskellige muslimske retninger, og undersøge om man fx skal være én bestemt slags muslim, for at kunne forene sig med demokrati.

2. Problemfelt

Islam er den største religion i Danmark efter folkekirkens evangelisk-lutherske kristendom. De i Danmark bosatte muslimer er dybt præget af den forskellige udformning den islamske tradition har fået i deres respektive hjemlande, og de har forskellige opfattelser af, hvordan det at være muslim skal give sig udtryk i praksis og påvirke forholdet til majoritetssamfundet.¹ Dette betyder, at fortolkningen af islam afviger betydeligt fra hvilket land de oprindeligt kommer fra, og derfor afviger opfattelsen af om det er muligt at være demokrat og muslim også. Naser Khader udtaler i bogen, *Islam i Danmark – tanker om en tredje vej*, at:

Vi mangler nogen, der kan være med til at nyfortolke islam i en dansk sammenhæng, hvor fortolkningen af islam stemmer overens med en loyalitet over for det danske samfund. Det er på den baggrund, begrebet euroislam er opstået – en islam på europæiske, demokratiske præmisser.²

¹ Religionsguiden, internetside: Islam, s. 2

² A. Holm m.fl.: *Islam i Danmark – tanker om en tredje vej*, s. 55

Den mest fremtrædende fortaler for euroislam er professor Tariq Ramadan. Ramadan præsenterer sig selv som europæisk muslim, og hans hovedtanke er, at muslimerne bliver nødt til at forlige sig med den sekulariserede samfundsorden i deres religionsudøvelse. Ramadans fortjeneste består i, at han meget klart relaterer sine reformtanker til nutidens Europa, hvor han arbejder for at kombinere islam med demokrati. En revurdering og en nyfortolkning af islam.³

Spørgsmålet er, om denne nyfortolkning er i overensstemmelse med de muslimske retninger. Det er et problem hvis samtlige muslimske retninger vedkender sig Sharia-lovgivningen, da denne ikke adskiller religion og stat. Demokrati adskiller disse to punkter, og derfor mener Khader at det er op til muslimerne og deres menneskelige forstand at bestemme, hvilken form for politisk styre der harmonerer bedst med religionen på et givet tidspunkt og sted. Mange af de førende islamiske tænkere og intellektuelle, der er for demokrati, medgiver, at islamisk lov er altomfattende, men de fastholder, ligesom Khader, at den samtidig er fleksibel nok til, at den kan tilpasses til demokrati.⁴ Spørgsmålet er dog, om det er muligt at forene islam med demokratiet uden at fravige fra islams værdier.

I Danmark er der, ifølge Niels Sandahl, fem mest fremherskende muslimske retninger, som alle fortolker islam på forskellige måder. De fem retninger er:⁵

1. Konservativ (traditionsbunden islam)
2. Nyfortolkende (reformisterne, europæiske muslimer)
3. Sufisterne (mediativ)
4. Shia muslimerne (tilhængere af Ali)
5. Alevi muslimerne (oppositionen)

Udover de forskellige muslimske retninger ser Khader de danske imamer som en anden hindring for, at de danske muslimer kan blive demokrater. Imamerne i Danmark har ofte ingen formel religiøs uddannelse, og derfor finder Khader det risikabelt at have imamerne som dem muslimerne ser op til.

³ A. Holm m.fl.: *Islam i Danmark – tanker om en tredje vej*, s. 65 - 66

⁴ A. Holm m.fl. .: *Islam i Danmark – tanker om en tredje vej*, s. 69

⁵ N. Sandahl: *Islams ansigter*, s. 5

Mange danske imamer taler ofte imod demokratiet og vesten til fredagsbønnen. De lancerer en rigid og efter Khaders opfattelse en både utidssvarende og 'ustedssvarende' fortolkning af islam. En fortolkning, som bliver sat op som kontrast til et dæmoniseret billede af Danmark. De holder sig ikke kun til at lede bønnen, som er imamernes primære opgave, men fungerer også som selvbelastede fortolkere. Dette er også grunden til, at Khader mener, der mangler en nyfortolkning af islam, der kan hjælpe til med, at muslimerne bliver demokratiske. En fortolkning der stemmer overens med det danske samfund i både tid og sted.⁶

Ibn Warraq diskuterer i sin bog, *Derfor er jeg ikke muslim*, om hvorfor islam ikke kan forenes med demokrati. Han sammenligner bl.a. FNs verdenserklæring om Menneskerettigheder fra 1948 med islamisk lov og doktrin.

*Hele tanken om, at en person kan træffe valg og gøres moralsk ansvarlig mangler i islam; ligesom hele forestillingen om menneskerettigheder.*⁷

*Under islam er det klart, at ingen har ret til at skifte religion, hvis man er født i en muslimsk familie...En muslim må ikke lade sig omvende til en anden religion...De som konverterer til kristendommen og bliver boende i et muslimsk land, udsætter sig for stor personlig fare. Konvertitten mister de fleste af sine rettigheder...*⁸

Ser man nærmere på demokrati i forhold til religion, i dette tilfælde islam, er der mange som argumenterer for at demokrati ikke kan bygges på tro. Hvis religion får politisk magt, bliver demokratiet sat ud af kraft. Uden en klar adskillelse mellem religion og stat kan demokrati ikke blive en realitet. Demokrati er et politisk system, hvori individer bliver borgere og borgere bliver suveræne, og det er folket, som suverænt bestemmer frit over sig selv.⁹ Professor i Islamiske studier, Institut for Statskundskab, ved Aarhus universitet, Mehdi Mozaffari, udtaler bl.a.:

⁶ A. Holm m.fl.: *Islam i Danmark – tanker om en tredje vej*, s. 57

⁷ I. Warraq: *Derfor er jeg ikke muslim*, s. 262 - 263

⁸ I. Warraq: *Derfor er jeg ikke muslim*, s. 263 - 264

⁹ Internetside, M. Mozaffari: *På tro kan demokrati ikke bygges*, Berlingske Tidende, d. 18. juli 2005

Islam er den religion, der har sværest ved at tilpasse sig demokratiet. Moderate (reformisterne red.) muslimer må erkende, at islam har et problem med demokrati og menneskeret-tigheder.¹⁰

Demokrati er et bredtfavnende og upræcist begreb, og er derfor svært at definere. Dette skyldes fx dets karakter af plusord samt dets inspiration af såvel sociologisk som økonomisk tænkning. Mange oversætter demokrati med ordet *folkestyre*. Dette lægger også op til flere problemstillinger, og er derfor ikke en præcis betegnelse for demokrati. Hvem er Folket? Hvordan skal folket styre? Og hvad skal folket styre? Folket er ikke ensbetydende med at det er alle borgerne, men defineres i demokratisk forstand, som de stemmeberettigede (og i visse tilfælde kun de berørte, fx i lokalråd og brugerbestyrelser). Endvidere kan det nævnes, at i USA, hvor de har et liberalt demokrati, er det ikke tilladt for folk i fængsel at stemme. I nogle demokratiformer bliver der derfor skelnet mellem ejendom, køn, alder og mental tilstand. Hvordan folket skal styre lægger op til en debat af hvilken demokrati-model, man ønsker i den pågældende stat. Dette er et spørgsmål om repræsentativt demokrati eller direkte demokrati. Hvad folket skal styre åbner debatten for i hvilket forum folket skal styre, og herunder hvor meget. Skal demokratiet begrænses til det politiske liv, eller skal det omfatte alle aspekter af samfundslivet? Det liberale demokrati har fx et krav om en grænsedragning mellem det kollektive og det private.¹¹ Demokrati kan derfor ikke oversættes direkte, da det kommer an på hvordan begrebet opfattes.

På baggrund af ovenstående er det interessant at undersøge om islam kan forenes med den liberale pluralistiske demokratimodel samt hvilke forskelle der er mellem islam og liberalt pluralistisk demokrati. Dette leder frem til følgende problemformulering:

2.1 Problemformulering

Er det muligt at forene islam med det liberale demokrati? Og kan dette kun ske hvis man tilhører en bestemt muslimsk retning, og dermed fortolker Koranen på en bestemt måde?

¹⁰ Internetside, M. Mozaffari: *På tro kan demokrati ikke bygges*, Berlingske Tidende, d. 18. juli 2005

¹¹ A. Heywood: *Politics*, s. 68 - 71

3. Begrebsafklaring

Demokrati: En styreform hvor befolkningen har den politiske magt, og hvor beslutningerne træffes ved afstemning og af folkevalgte repræsentanter.

Islam: Islam betyder at underkaste sig Gud. Det er en religion med én gud, Allah, og med vægt på bl.a. bøn, bod, faste og valfart til Mekka. Religionen er stiftet af profeten Muhammed og er udbredt i Mellemøsten.

Muslim: Direkte oversat er en muslim én, der underkaster sig (Gud). Én der af egen fri vilje hengiver sig til, og underkaster sig Gud (Allah). Allah er arabisk og betyder Guden. Det er en person som er tilhænger af religionen Islam.

Sharia: Islams pligt- og retssystem. Sharia betyder ”vejen til drikkestedet”, den eneste fuldkomne vej. Sharia er ”islams religiøse/kanoniske lov” og indeholder bestemmelser om forholdet mellem mennesker og Gud samt almene retningslinjer for et moralsk-religiøst liv, forskrifter for arve- og familieret, økonomisk etik, folkeret, statsret, hygiejniske og sociale etiketter etc. I Sharia er der ingen skarp skillelinje mellem den private og offentlige sfære. Den dækker alle aspekter af livet, fx regler for spise og drikke, for klædedragt og for, hvorledes man hilser på hinanden. Via Sharia sætter islam konkrete regler og giver anvisninger på, hvordan man bedst muligt tilbeder Gud etc. Sharia er den retslige norm for det islamske trossamfund, og betragtes som Allahs lov og som uforanderlig.

4. Afgrænsning

Empiri: Jeg vil primært forholde mig til spørgsmålet indenfor Europas grænser med henblik på Danmark. Jeg har valgt at afgrænse mig til islam, da det ville blive for omfattende hvis fx kristendommen også blev inddraget. Dette kunne dog have været interessant i forhold til, at flertallet af demokratiske stater i verden har kristendommen som majoritetsreligion. Endvidere vil jeg gennemgå begrebet demokrati, herunder forskellige demokratimodeller.

Teori: Jeg vil benytte den anerkendte sociolog Emile Durkheim samt den amerikanske sociolog Peter L. Bergers teorier indenfor religionssociologi. Endvidere vil jeg inddrage professor Tariq Ramadan der diskuterer og analyserer begrebet euroislam/europæisk islam.

5. Metode

I dette afsnit vil jeg redegøre for min tilgang til projektets problemstilling, både metode-, teori-, og empirimæssigt.

5.1 Videnskabsteoretiske overvejelser

I projektet vil der være en hermeneutisk, primært den filosofiske, tilgang til problemstillingen. Hermeneutikken bygger på, at forståelse og fortolkning kommer før forklaring, samt at de sociale fænomener og aktører, der studeres, er bærere af betydnings- og meningsammenhænge, og at det derfor er disse, som skal fortolkes og udlægges.¹² For at kunne arbejde med dette projekts problemstilling er fortolkning og forståelse et af de mest grundlæggende vilkår for at kunne besvare problemformuleringen. Teksterne omkring islam kræver både forståelse og fortolkning. Grunden til at teksterne omkring islam fordrer dette er, at man ifølge den traditionelle hermeneutik skal forsøge at finde den sande mening med en tekst (fx et vers i Koranen), og derudfra læse meningen ud af verset/teksten (i fx Koranen).¹³ Det essentielle inden for hermeneutikken er fortolkning, hvilket dette projekt er bygget op omkring.

Hermeneutikken består af tre dele: Forståelse, udlægning og anvendelse/applikation.¹⁴ Ud fra de gennemlæste tekster, bøger og teorier omkring islam og demokrati vil jeg danne mig en forståelse.¹⁵ Udlægningen vil komme til udtryk via analysen og diskussion i projektet, da det er i disse afsnit at teorierne og empirien vil indgå. Anvendelsen/applikationen sker i konklusionen, da konklusionen vil være et svar på problemformuleringen. Anvendelsen vil ske i form af ”ny” viden inden for emnets område.

¹² L. Fuglsang og P. B. Olsen: *Videnskabsteori i samfundsvidenskaberne*, s. 309

¹³ L. Fuglsang og P. B. Olsen: *Videnskabsteori i samfundsvidenskaberne*, s. 311

¹⁴ L. Fuglsang og P. B. Olsen: *Videnskabsteori i samfundsvidenskaberne*, s. 311

¹⁵ Dette vil blive uddybet senere i dette afsnit

Der kan argumenteres for, at jeg har afgrænset mig til den filosofiske hermeneutik, da jeg fx ikke har læst bøgerne om islam ud fra deres egne præmisser, som fx den metodiske hermeneutik bygger på. Jeg har arbejdet med bøgerne og min valgte empiri ud fra min egen kontekst og situation, hvilket er i overensstemmelse med den filosofiske hermeneutik. Den metodiske hermeneutik beskæftiger sig endvidere med *hvordan* vi skal fortolke (regler), hvorimod den filosofiske arbejder med *hvorfor* vi fortolker – altså hvilken rolle forståelse spiller i forhold til min væren og viden i verden.¹⁶

Den hermeneutiske cirkel er et grundprincip indenfor hermeneutikken. Cirklen betegner den vekselvirkning der sker mellem del og helhed. Dele kan kun forstås hvis helheden inddrages, og helheden kan kun forstås hvis delene inddrages. Den filosofiske hermeneutik arbejder med cirkelbevægelsen mellem fortolkeren og teksten. Det er dermed ikke muligt at fortolke en tekst uafhængigt af den begrebsverden, jeg fortolker og forstår på baggrund af. Hans-Georg Gadamer¹⁷ mener, at fortolkning er en måde at være til på, hvilket betyder at anvendelse af metoder ikke er ensbetydende med opnåelsen af sand viden. Derfor er cirklen et ontologisk princip i den filosofiske hermeneutik. Det er dermed ikke en metode, men en menneskelig erkendelsesproces (i takt med jeg opnår mere viden), da vekselvirkningen mellem del og helhed inkluderer fortolkeren (i dette tilfælde; mig) og genstanden (i dette tilfælde; de benyttede tekster) og tilbage til fortolkeren.¹⁸ Helheden i dette projekt skal forstås som, at islam er én ting og demokrati er én ting. Delene er de forskellige muslimske retninger indenfor islam samt de forskellige demokratimodeller. For at kunne forstå islam er det nødvendigt at kende alle grenene inden for islam. Man vil ikke kunne forstå islam og muslimerne, hvis man valgte at betragte religionen som en helhed. Derfor skal islam ses ud fra forskellige fortolkninger og synsvinkler, for at kunne danne sig et overblik og dermed en helhed. Det samme er tilfældet med demokrati. Hvis man betragtede demokrati som en helhed, ville man ikke kunne forstå det bredfavnende og upræcise begreb. Pga. dette er det nødvendigt, at belyse de forskellige betragtninger og teorier omkring begrebet, og derudfra forsøge at danne sig en helhed.

¹⁶ L. Fuglsang og P. B. Olsen: *Videnskabsteori i samfundsvidenskaberne*, s. 312

¹⁷ Den filosofiske hermeneutik er repræsenteret af filosofen Hans-Georg Gadamer (1900 – 2002)

¹⁸ L. Fuglsang og P. B. Olsen: *Videnskabsteori i samfundsvidenskaberne*, s. 320

Ifølge den filosofiske hermeneutik er tilgangen til verden altid baseret på fordomme. Ikke fordomme i negativ forstand (racisme etc.), men derimod nogle for-domme gjort på forhånd.¹⁹ Min for-dom i dette projekt er, at jeg har den forestilling at islam ikke kan forenes med demokrati uden afvigelser fra religionen. Endvidere har jeg den forforståelse at demokrati er folkestyre. Dermed viser jeg, at min tilgang til dette projekt er baseret på forforståelse og for-domme, og dermed en filosofisk hermeneutisk tilgang.

Mit møde med teksterne i løbet af projektforsløbet har gjort at mine for-domme og min forforståelse har ændret sig betydeligt. Dette har de gjort fordi jeg har studeret delene af islam og demokrati, og ikke kun islam og demokrati som to helheder. Mine for-domme og min forforståelse er dermed blevet udfordret, og har ændret min forståelseshorisont i takt med at min viden indenfor området blev øget – og derved er der sket en horisontsammensmeltning.²⁰

På baggrund af ovenstående diskussion kan der argumenteres for, at tilgangen i dette projekt er filosofisk hermeneutisk.

5.2 Undersøgelsesmetode

Problemformuleringen er bygget op omkring to led og deres relation. Dette ses ved at første led af problemformuleringen, *Er det muligt at forene islam med det liberale demokrati*, er afhængig af andet led, *og kan dette kun ske hvis man tilhører en bestemt muslimsk retning, og dermed fortolker Koranen på en bestemt måde*. Andet led viser en empirisk afgrænsning og en konkret bestemmelse af det felt, jeg har valgt at beskrive. Problemformuleringen er abduktiv i den forstand, at første led gør andet led forståeligt.

Med dette menes, at andet led ikke ville kunne stå alene, da dette ville være meningsforstyrrende. Endvidere er abduktion en udledning af sammenhænge (fx islam i forhold til demokrati), en opbygning af en begrundelse der bygger på flere forskellige observationer (fx de forskellige muslimske retninger, og hvordan disse tolker Koranen), og som leder til et troværdigt resultat (fx om det er muligt eller ikke er muligt).

¹⁹ L. Fuglsang og P. B. Olsen: *Videnskabsteori i samfundsvidenskaberne*, s. 322 - 323

²⁰ L. Fuglsang og P. B. Olsen: *Videnskabsteori i samfundsvidenskaberne*, s. 323 - 325

Jeg vil have en kritisk tilgang til min teori og empiri, da det materiale jeg arbejder med er holdningspræget. For at kunne besvare min problemformulering vil projektet blive påbegyndt med en kort gennemgang af islam i Europa. Dernæst vil de fem mest fremherskende muslimske retninger som er repræsenteret i Danmark blive belyst, for derefter at blive analyseret i forhold til teori og empiri.

Efterfølgende vil demokrati som begreb og som forskellige modeller blive gennemgået, og herefter sat op i forhold til hvordan det liberale pluralistiske demokrati ser ud i dag. Derefter vil jeg via en variabel om menneskerettigheder gennemgå dels islams og demokratiets holdning til denne.

Dernæst vil jeg udføre en diskussion af islam og demokrati, som i princippet vil være en diskussion af min problemformulering. Slutteligt vil resultatet blive gennemgået via konklusionen.

5.3 Hypotese og arbejdsspørgsmål

Jeg arbejder ud fra hypotesen om, at der er forskel på de fem mest fremherskende muslimske retninger som er repræsenteret i Danmark. Dette betyder, at nogle retninger måske fortolker Koranen og Sunnaen på en sådan måde, at islam vil kunne forenes med demokrati. Hvorimod andre retninger vil tolke Koranen og Sunnaen på en sådan måde at de går ind for Sharia-lovgivningen, og dermed ikke har mulighed for at forene deres fortolkning af islam til demokratiet.

Jeg vil benytte mig af følgende arbejdsspørgsmål:

- Er det muligt at fortolke koranen, så det er muligt at være demokrat?
- Er det kun den nyfortolkende retning som kan forenes med demokratiet?

5.4 Præsentation af empiri

For at kunne opfylde kravet omkring en selvstændig behandling af empirisk materiale vil jeg benytte mig af to grundbøger.

Den ene bog, *Tro mod tro*, er en samtale mellem den danske præst, Kathrine Lilleør og politikeren Naser Khader (MF, R). Bogen er baseret på en diskussion/debat om kristendommen i forhold til islam. Et af kapitlerne i bogen er udelukkende en debat om islam kan forenes med demokrati. Det ville have været muligt for mig, at foretage interview undersøgelser, hvor jeg bl.a. ville kunne interviewe Khader. Den nævnte bog giver dog direkte udtryk for hans holdninger i form af hans udsagn til spørgsmålet. Derfor mener jeg, at et interview ville give de samme svar som står i bogen.

Den anden bog, *Islams ansigter*, er en gennemgang af de fem mest fremherskende muslimske retninger i Danmark. Efter gennemgang af hver retning er der et interview med en dansk muslim, som lever efter denne retning. Jeg vil benytte disse interviews, da de giver direkte udtryk for den interviewedes holdninger. Herudover beskriver de interviewede personer hvordan de oplever deres religion i hverdagen, og dette vil jeg benytte i analysen. På baggrund af ovenstående vil jeg give mit analytiske bidrag til problemstillingen, og dermed opfylde kravet om en selvstændig behandling af empirisk materiale.

5.5 Præsentation af teori

I det følgende vil den teori jeg benytter mig af i projektet blive belyst.

5.5.1 Emilie Durkheim

Sociologen Emilie Durkheim (1858 – 1917) beskæftigede sig bl.a. med religionssociologi i form af religion og social integration. I hans sidste store hovedværk om religion undersøgte han detaljeret religiøse skikke og myter. Durkheims analyser var udelukkende baseret på andre forskers feltstudier. Hovedværket havde dog også et andet sigte, hvilket var at afdekke nogle grundlæggende religiøse elementer, som findes i alle samfund – inklusive det moderne samfund.

Durkheims teori er omstridt, men hans forståelse af religionens funktioner og analysen af ritualer og symboler har haft betydelig indflydelse på senere religionssociologi.

Durkheim mener, at religion altid er baseret på *organiseret fællesskab*. Menneskene som er en del af det organiserede fællesskab har samme virkelighedsopfattelse eller tro, og tror dermed på de samme kræfter, guder etc. Respekt for den hellige er den mest typiske religiøse følelse.²¹ Durkheim mente, at religionens primære funktion ligger i dens bidrag til social integration. Den fælles tro, følelser, symbolbrug etc. medfører en styrkelse eller en fornyelse af fællesskabsfølelsen og båndene mellem de troende. Ved at dette styrkes vil den sociale integration dermed også stige, og derved bliver fællesskabet endnu stærkere.

Hvis to organiserede fællesskaber bor i samme stat vil der dermed kunne opstå komplikationer, i form af de ikke vedkender sig de samme værdier og ikke tror på fx de samme guder.²²

5.5.2 Peter L. Berger

Peter L. Berger er amerikansk sociolog. Hans bog *The Sacred Canopy* (på dansk: Religion, samfund og virkelighed – Elementer til en sociologisk religionsteori) fra 1967 er tænkt som et forsøg på sociologisk teoridannelse. Specifikt søger den at anvende et generelt teoretisk perspektiv, der stammer fra videnssociologien, på fænomenet religion. Mens argumentationen sine steder bevæger sig på et højt abstraktionsplan, forlader den aldrig den referenceramme, der udgøres af sociologien som empirisk disciplin.

Heraf følger, at der i hele argumentationen er sat faste parenteser om ethvert spørgsmål vedrørende den endelige sandhed i de religiøse påstande om verden.

Berger forsøger i bogen at indarbejde en forståelse af religionen som et historisk produkt i det endelige sociologiske resultat. Argumentationen falder i to dele, en systematisk og en historisk. Strengt taget er det kun førstnævnte, der hører under det teoretiske forsøg. I anden del forsøger Berger at vise, i form af en diskussion af moderne sekularisering, hvilket ”udbytte” det teoretiske perspektiv kan yde med henblik på en forståelse af specifikke, socio-historiske situationer.

²¹ H. Andersen og L. B. Kaspersen: *Klassisk og moderne samfundsteori*, s. 84 - 85

²² H. Andersen og L. B. Kaspersen: *Klassisk og moderne samfundsteori*, s. 85

5.5.3 Tariq Ramadan

Professor i islamologi Tariq Ramadan (1962) er muslim og bosat i Schweiz. Han er oprindelig fra Egypten og er uddannet teolog.²³ Derudover er han barnebarn af Hasan Al-Banna, der i 1928 grundlagde "Det Muslimske Broderskab" i Egypten. Ramadan har studeret fransk litteratur og vestlig filosofi. I dag underviser han på universitetet i Freiburg i Schweiz og i filosofi på et college i Geneve.

Ramadan er en af de mest markante skikkelser i debatten om Euroislam og fortaler for bevægelsen. Mange betragter Ramadan som islams reformator på trods af, at hans teser om islam i Vesten ikke er nye. Ramadan siger om sig selv: *Jeg er europæisk muslim men er trofast over for de islamiske principper.*

Ifølge Ramadan er der ingen modsætning mellem islam og modernitet, samt mellem islam og den vestlige verden. Han ønsker et opgør med diktatoriske dogmer og med muslimers frygt for ikke at være "Gode muslimer."

Hans bog fra 1998 "How to be a European muslim" er en teoretisk nyfortolkning baseret på Koranen og profetens Sunna.²⁴ Bogen rummer en opfordring til dialog. En dialog der ifølge Ramadan forudsætter, at man ved, hvem man selv er.

I første halvdel af sin bog gennemgår han islam i forhold til religion, værdi, livsform etc. Dette gør han fordi muslimerne ikke kan blive muslimske europæere medmindre europæerne også er villige til åben dialog og forståelse. Ramadan mener ikke, den sociale, politiske og økonomiske integration vil ske uden en gensidig respekt.

I anden del diskuterer og analyserer Ramadan spørgsmål som: Kan muslimer leve som minoriteter i verdslige og demokratiske samfund? Hvilken betydning har en europæisk islam for muslimers tro og dagligdag? Skal Koranen tolkes i forhold til de europæiske muslimers nuværende situation?²⁵ Han beskriver sine egne teorier, og hvad han mener, man skal gøre for at kunne forene islam med demokrati og de vestlige samfund.

²³ A. Holm m.fl.: *Islam i Danmark – tanker om en tredje vej*, s. 64

²⁴ Internetside, Kritiske muslimer: *Euroislam*, s. 2

²⁵ T. Ramadan: *At være europæisk muslim*, omslag

6. Islam i Europa

Religionen islam bliver ofte omtalt som en enhed, en homogen gruppe, men der er mange forskellige former. Islam kan ikke kun ses fra en vinkel, og derfor er det vanskeligt at sige noget om islam, som alle muslimer vil erklære sig enige i. Muslimerne er en heterogen gruppe, præget af forskelle i sprog, uddannelse og sociale klasser.²⁶ Dette afsnit vil derfor være generel information omkring islam i Europa og specielt Danmark.

Udgangspunktet for de senere års etniske forandringer i Europa er en indvandring, der tog fat efter Anden Verdenskrig ud fra et behov for at tiltrække arbejdskraft. Indvandringen hvilede på en antagelse om, at de fleste gæstarbejdere på et tidspunkt ville vende tilbage til deres respektive hjemlande. I mange tilfælde hentede de i stedet deres familier til sig, satte nye familiemedlemmer i verden, og begyndte at slå rod i det europæiske samfund. Siden – og efter at en række lande op gennem 1970'erne indførte stop for indvandring af arbejdskraft – fulgte tilgangen af flygtninge.

I kølvandet på indvandringen er islam vokset til den næststørste religion i en række europæiske lande, herunder Danmark. I alt skønnes der at leve 12 – 15 millioner muslimer i Vesteuropa. I Danmark bor der ca. 170.000 muslimer, som svarer til 3,2 pct. af befolkningen. Til sammenligning har Frankrig ca. fem millioner muslimer (7,5 pct. af befolkningen), og Italien 1,2 pct. af befolkningen.²⁷ Selvom tallene er usikre, er de vidnesbyrd om, at Europa er under forandring.

Islam og muslimer er ikke længere synonymt med begreber som indvandring og fremmede. I takt med at flere af de første generationer af indvandrere har etableret sig med familie og liv i deres nye lande, er der også flere muslimer, som enten selv er født direkte ind i det europæiske samfund eller er efterkommere af europæisk fødte muslimer. I Tyskland er der fx 61 pct. af befolkningen med tyrkiske aner, som enten er født eller har opholdt sig i Tyskland i over 20 år, og ca. halvdelen af dem er under 30 år.²⁸

Det giver den muslimske tilstedeværelse i Europa en ny dimension. De nye generationer af europæisk fødte og/eller europæisk opfostrede muslimer vokser op med samme krav og forventninger til det omgivende samfund som alle andre borgere, uanset politisk repræsentation, respekt for leveregler eller moral og etik.

²⁶ N. Khader: *Ære og skam*, s. 21

²⁷ A. Holm: *Islam i Danmark – tanker om en tredje vej*, s. 188

²⁸ A. Holm: *Islam i Danmark – tanker om en tredje vej*, s. 189 - 190

Hvor den første generation af indvandrere ofte er ydmyge og fremmedgjorte overfor deres nye lande, vil deres efterkommere i stigende grad være med til at præge dem. Vesteuropa står derfor overfor både en historisk forandring og en historisk udfordring. På trods af at islam i forvejen har en lang historie i Europa (også i Vesteuropa, hvor Spanien fx blev muslimsk stat i løbet af 1700-tallet og oplevede en storhedstid som islamisk stat fra 756 – 1031), er det første gang, at så store muslimske minoriteter som i dag skal optages i sekulære (vest-)europæiske samfund.²⁹

I Europa kan man iagttage en moderat form for islam, der går under betegnelsen Euroislam. Der findes ikke nogen entydig definition af begrebet, men man kan anskue euroislam som en tendens, en bevægelse og en dynamisk proces. Den proces og forandring der sker med islam ved kulturmødet med Europa. Europæisk islam er ikke en størrelse, man kan indføre eller pege på som en fælles europæisk islamdiskurs, men er derimod en måde at forstå sig selv som muslim i Europa på.³⁰ Euroislam er et produkt af globaliseringen og ikke et opgør med den. Det er bl.a. en konsekvens af at der er et stigende antal muslimer i Europa, som forsøger at kombinere deres tro med den virkelighed og det samfund de er en del af. Muslimerne i Europa adskiller sig fra muslimerne i muslimske lande, da de lever i et samfund med andre værdier, normer, ideer etc.³¹ Det er ikke kun Europa som påvirker islam, men også omvendt, islam påvirker Europa. Gensidig påvirkning og tilpasning er et uundgåeligt element i kulturmødet mellem islam og Europa samt ved Euroislam. Udviklingen af en europæisk islam er dermed ikke et ensidigt projekt, hvor muslimerne alene tilpasser sig de europæiske værdier, men en gensidig proces, hvor majoritetsbefolkningen viser muslimer respekt og tillid, så de føler, at de hører hjemme i samfundet. Om denne proces har en fremtid i dansk sammenhæng afhænger ikke blot af, om muslimer ønsker at identificere sig som danske muslimer, forholde sig reflekteret til deres tro og tradition samt engagere sig i samfundet. Det afhænger ligeledes af, om majoritetsbefolkningen vil fastholde muslimer som et fremmedelement i og et problem for samfundet.³²

²⁹ A. Holm: *Islam i Danmark – tanker om en tredje vej*, s. 190 - 191

³⁰ T. Ramadan: *At være europæisk muslim*, s. 11

³¹ Internetside, Kritiske muslimer: *Euroislam*, s. 1

³² T. Ramadan: *At være europæisk muslim*, s. 15 - 16

Ramadan opsummerer hovedprincipperne for en reformeret Euroislam således:

1. Europæisk forfatning er forenelig med Koranens Ånd. (Trosfrihed)
2. Det er ikke nok at praktisere sin tro. Det er nødvendigt med aktiv deltagelse i europæisk sprog og kultur samt med politisk og socialt engagement.
3. Muslimer skal være aktive og opbygge et personligt tilhørsforhold til kulturen i det land de lever i.
4. ”Dar as-salam” Fredens hus og ”Dar al-harb” krigens hus skal erstattes med med trosbekendelsens hus: ”dar ash- shahada.”³³

Islam er en livsbekræftende tro, der rummer en almen forståelse af skabelsen, livet, døden og menneskeheden. Det centrale i islam er Gud og menneskets forhold til Gud. Gud er én og den af ham skabte verden udgør en helhed, der betegnes tawhid. I Koranen fremhæves, at Gud er skaber. Guds endegyldige vejledning og mening med livet blev åbenbaret til Muhammad og givet i form af Koranen. I Koranen taler Gud, og i Koranen og de overleveringer, der rummer profeten Muhammads skik og brug, Sunna, sådan som de er overleveret i de såkaldte traditionssamlinger, finder den troende muslim Guds udtrykte mening med verden og menneskelivet. Koranen og Sunna udgør fundamentet for islams tro og praksis.³⁴ Muslimerne betragter ikke Muhammad som en gud, men som et dødeligt menneske, der var Guds profet eller sendebud, bemyndiget af Gud til at forkynde Guds ord og føre et eksemplarisk liv.³⁵

³³ Internetside, Kritiske muslimer: *Euroislam*, s. 2

³⁴ Internetside, Religionsguiden: *Islam*, s. 3

³⁵ N. Khader: *Ære og skam*, s. 25

6.1 Muslimske retninger i Danmark

For at kunne danne et overblik over hvad islam er for en størrelse, er det nødvendigt at se nærmere på de forskellige retninger indenfor religionen. De fem mest fremherskende muslimske retninger indenfor islam i Danmark, tolker alle Koranen på hver deres måde.

Konservativ (traditionsbunden islam)

Koranen er ikke kun Guds ord i bogstavelig forstand. For traditionelt troende muslimer er den mere end 1300 år gamle bog også det sidste, Gud vil meddele menneskene før dommedag. Sammen med Sunnaen fortæller den, hvordan man bør tilbede Gud, handle som privat person og indrette samfundet.

Der er mange nutidige ting, som Koranen og Sunnaen ikke tager direkte stilling til. Derfor er de traditionsbundne nødsaget til at søge efter eksempler i de to bøger, som kan overføres på de nutidige ting og udfordringer.

En nutidig udfordring for en kvindelig muslim i Europa er fx om det er tilladt at være iført bukser og skjorte sammen med tørklædet. Organisationen ”European Council for Fatwa and Research” vurderer om kvinden må dette ud fra følgende prioritering af kilderne:

- Koranen
- Sunnaen
- Konsensus indenfor retsskolen
- Analoge slutninger udledt af Koranen og Sunnaen.

Dernæst sender de deres afgørelse ud. På denne måde ved de traditionsbunde muslimer hvordan de skal tolke Koranen.

Omkring 2 – 300 år efter Muhammads død opstod adskillige retsskoler, hvoraf fire har stor betydning, hvis anvisninger stadig efterleves. De fire retsskoler er:

1. Hanafi-skolen i Tyrkiet, Balkan, Centralasien og dele af Mellemøsten og Sydasi-en.
2. Maliki-skolen i Nordafrika
3. Shafi-skolen i Nordøstafrika og Sydøstasien

4. Hanbali-skolen i Saudi-Arabien.³⁶

Hovedparten af de danske sunni-muslimer tilhører Hanafi-skolen, idet den udover Tyrkiet også er udbredt i Bosnien, Pakistan og blandt palæstinenserne. Disse er de mest udbredte nationaliteter blandt danske sunni-muslimer. De fire retsskoler opfatter alle hinanden som gyldige, og det er ikke forbundet med problemer, at muslimer fra en af skolerne kommer i en moske tilknyttet en anden. Noget af det vigtigste i hverdagen for mange traditionelt troende muslimer er retsskolernes skelnen imellem gode og dårlige handlinger.

De fire retsskoler er således enige om, at opdele menneskers handlinger i fem forskellige grupper:

1. Obligatoriske handlinger (handling som Gud kræver, at muslimer følger, og som det derfor er syndigt at udelade, fx de fem søjler)³⁷
2. Anbefalelsesværdige/ønskværdige handlinger (fx spise med højre hånd)
3. Neutrale/ligegyldige handlinger (fx rygning af cigaretter)
4. Forkastelige handlinger (fx skilsmisse)
5. Forbudte handlinger (dem som der i Koranen og Sunnaen er forbud mod at udføre, og som derfor straffes strengt, fx sex uden for ægteskab, indtagelse af svinekød og alkohol etc.)³⁸

Fælles for nummer to, tre og fire er, at der ikke er straf forbundet med at udføre eller undlade dem – i modsætning til nummer et og fem.

Retsskolerne har sammenfattet muslimernes tro og praksis i ”De fem søjler”. De står ikke direkte omtalt i Koranen, men i mange vers bliver der henvist til de fem områder. Alle muslimer uanset retning lever efter de fem søjler (på nær alevi muslimerne). Den første søjle er trosbekendelsen, og de fire øvrige er praktiske anvisninger på, hvordan den troende bevidner og opretholder sin forståelse af trosbekendelsen. De fem søjler er:

1. Trosbekendelsen
2. Bønnen (fem daglige bønner)

³⁶ N. Sandahl: *Islams ansigter*, s. 11 - 16

³⁷ De fem søjler vil blive uddybet senere

³⁸ N. Sandahl: *Islams ansigter*, s. 17 - 18

3. Fasten (et middel til at øge den troendes fokusering på de åndelige sider af livet, derfor indgår faste som en central del af islam)
4. Almissen (på samme måde som fasten renser sindet, renser almissen ejendom. Dette sker ved, at muslimer er pålagt at betale en særlig religiøs skat, Zakat, en gang om året – beløbet er som regel 2,5 pct. af hvad man ejer)
5. Valfarten (en muslim, der fysisk og økonomisk er i stand til det, er forpligtet til at foretage en pilgrimsrejse til Mekka mindst én gang i livet – også her er der tale om en renselse, idet man i løbet af rejsen lægger alle fortidens synder bag sig)³⁹

Den danske imam Fatih Alev er traditionel muslim og udtaler bl.a.:

*At være muslim betyder, at man underkaster sig islam. Først ser man på, hvad religionen siger, uafhængigt af hvad man selv måtte mene. Det er meget farligt at begynde at lave om på islam, fordi man ikke kan få sig selv til at acceptere, at sådan er det. Man kan ikke gradbøje religionen efter, hvad man selv mener.*⁴⁰

Målet for traditionelle muslimer er at leve ligesom profeten Muhammad, da han er et eksempel på hvordan et eksemplarisk menneske er. Traditionelle muslimer forsøger at efterleve dette. Målet er ikke at blive en tro kopi af Muhammad, men de kvaliteter og principper Muhammad havde i sin livsførelse gør, at de traditionelle muslimer kan have det godt med sig selv og være til gavn for andre mennesker.

Der hvor traditionelle muslimer afviger fra andre retninger er mht. Sharia-lovgivningen, som de ser som grundstenen i religionen. De ønsker et islamisk samfund hvor Sharia-lovgivningen er implementeret i staten og hvor den samtidig efterleves. Fatih Alev udtaler:

*I det samfund vi religiøse muslimer er fortalere for, vil der være tale om en verdslig lovgivning, men med forbehold. Undtagelsen vil være, at nogle forbehold aldrig vil kunne ændre sig, så længe samfundet består.*⁴¹

³⁹ N. Sandahl: *Islams ansigter*, s. 18 - 21

⁴⁰ N. Sandahl: *Islams ansigter*, s. 23

⁴¹ N. Sandahl: *Islams ansigter*, s. 26

Endvidere

*Et islamisk samfund er bygget op omkring islam som omdrejningspunktet...*⁴²

De traditionelle muslimer ser gerne at religionen bliver en del af staten, hvilket er i uoverensstemmelse med et styre som demokrati, da denne er bygget op omkring adskillelse af religion og stat.

Nyfortolkende (reformisterne, europæiske muslimer)

De nyfortolkende muslimer mener ikke, det er forkert at gradbøje religionen, da man kan fortolke teksten i Koranen på forskellig vis. De mener, tiden er inde til, at europæiske muslimer begynder at tænke selvstændigt over deres religion. Grunden til dette er, at de troende alt for længe har efterlevet de regler og normer som hører hjemme i et fortidigt stammesamfund.

De nyfortolkende ser gerne, at der med udgangspunkt i Koranen og Sunnen formuleres en ny europæisk retstradition, der fastlægger aktuelle forskrifter for muslimernes tilstedeværelse i Europa. Ramadan udtaler bl.a.:

*At være muslim er at handle i overensstemmelse med den islamiske lære i alle sammenhænge, og der er intet i islam, som kræver, at muslimen skal holde sig borte fra samfundslivet for at være nærmere Gud. Det er faktisk lige modsat...*⁴³

De nyfortolkende mener, at muslimerne i fx Danmark må acceptere landets regler, da de er bundet af en moralsk kontrakt om at respektere deres nye lands love. Ifølge Koranen og Sunnaen må en muslim ikke bryde en indgået aftale, medmindre denne tvinger muslimen til direkte at modarbejde islam. Dette betyder, at de islamiske regler vedrørende ægteskab, død, arv, handel og rente bliver sat ud af kraft i de vestlige lande.

Vedrørende spørgsmålet om adskillelse af religion og stat udtaler den danske nyfortolkende muslim Aminah Tønnsen:

⁴² N. Sandahl: *Islams ansigter*, s. 26

⁴³ N. Sandahl: *Islams ansigter*, s. 42

*Koranen giver i virkeligheden ingen decideret opskrift på, hvordan en islamisk stat skal opbygges, men snarere nogle retningslinjer for, hvilke værdier der bør være bærende i samfundet. Det er stort set de samme værdier, der danner grundlaget for det danske samfund: Ansvarlighed, omsorg for de svage, ytrings- og trosfrihed samt en eller anden form for folkelig medbestemmelse...*⁴⁴

Sufisterne (mediativ)

I et direkte, personligt og ekstatisk møde forsøger sufierne at overvinde afstanden imellem menneske og Gud. For at kunne gøre dette mener de, hjertet skal renses for egoisme, og bevidstheden rettes mod det guddommelige. Kærligheden til Gud og oplevelsen af Guds kærlighed er det centrale i sufismen. Derfor lægger de mange forskellige ordener indenfor denne retning vægt på meditationsteknikker, som bringer dem i en tilstand, hvor de mener at se Gud.⁴⁵ Målet for bevægelsen er, at de troende opnår en direkte kontakt med Gud. De lærer at fokusere på deres kærlighed til skaberen, og de oplever hans guddommelige nærhed.⁴⁶

Sufismen har sit udspring i en asketisk bevægelse, der opstod efterhånden som det tidligere muslimske rige opnåede større succes på det verdslige plan. Fælles for sufisterne er, at de søger religiøse oplevelser dagligt.

Den oplevelse, som tilhængerne søger, opnår de fx ved en rituel bøn, kaldet dhikr, hvor de gennem lang tid reciterer Guds navn, trosbekendelsen samt udvalgte stykker fra Koranen.

Dette gør de for at have en konstant opmærksomhed på Gud. Endvidere anvendes en meditationsteknik, hvor de troende gennemlever deres egen død skridt for skridt, og hvor de forestiller sig, hvad der sker efter livet.

Bevægelsen går ind for at højne tilhængerens bevidsthed gennem fire faser:

- Renselse af det ydre liv gennem overholdelse af Sharia.
- Renselse af det indre liv igennem sheikens (lederen af orden) vejledning og ordenes ”rette vej” (der er forskellige ordener indenfor sufismen).
- At opnå en tilstand, hvor Gud altid er nær.
- At opnå den tilstand, hvor Gud åbenbarer sig.⁴⁷

⁴⁴ N. Sandahl: *Islams ansigter*, s. 54

⁴⁵ N. Sandahl: *Islams ansigter*, s. 61 - 63

⁴⁶ N. Sandahl: *Islams ansigter*, s. 80

⁴⁷ N. Sandahl: *Islams ansigter*, s. 66 - 68

Selvom kærligheden til Gud er et gennemgående træk i al form for sufisme, er det ikke en homogen gruppe. Der findes mange forskellige ordener, og adskillige undergrupper.

Shia muslimerne (tilhængere af Ali)

Shia-muslimerne tror på den 12. imam, hvorimod de andre retninger, som alle er sunni-muslimer, tror på der er 11. imamer. Troen på imamerne er det som adskiller de knap 40.000 danske shia-muslimer fra de talmæssigt langt flere sunni-muslimer. Imamerne er ikke bønneledere som hos sunni-muslimerne.

I shia-islam er titlen reserveret til 12 navngivne personer, som er fejlfri og uden synd. Gud satte disse personer på jorden, så der for evigt skal eksistere et perfekt menneske, som kan lede muslimerne såvel politisk som religiøst i den retning, profeten fik åbenbaret. Ved siden af de traditionelle kilder i islam (Koranen og Sunnaen) er imamernes udtalelser og handlinger normgivende for, hvordan shia-muslimer bør leve. Shia-muslimerne tror på, at den sidste og tolvte, 1100 år gamle, imam befinder sig et ukendt sted på jorden. Han forsvandt som barn, men shia-muslimerne tror på, han vender tilbage som messias på dommedag. Hans alder betragtes som en begunstigeelse fra Gud.⁴⁸

Parallelt med sunni-islam dyrker shia-muslimerne deres tro ud fra de fem søjler, men udover dette, lægger retningen ligeså stor vægt på, at de troende besøger imamernes gravsteder. Der er dog adskillige punkter, der viser, at de to retninger fortolker Koranen forskelligt:

- Det er sværere for manden at opnå skilsmisse i shia-islam end blandt sunni-muslimer.
- Et ægteskab indenfor shia-islam er gyldigt, selv om der ikke er vidner udover manden og kvinden selv. Men ved skilsmisse er de nødvendige. For sunni-muslimer er det omvendt.
- Shia-muslimerne benytter sig af midlertidige ægteskaber, hvilket vil sige at et par gifter sig i en på forhånd fastlagt periode. Det være sig én time eller flere år. Eneste betingelse er, at manden betaler ægteskabsafgift til kvinden. Sunni-muslimerne tager afstand fra ordningen, og kalder det legalisering af prostitution.

⁴⁸ N. Sandahl: *Islams ansigter*, s. 87 - 93

- Shia-muslimerne må gerne lyve om deres tro i tilfælde af, at de trues på liv eller ejendom. Sunni-muslimerne mener at shia-muslimer har misforstået det sted i Koranen, de anvender til at retfærdiggøre denne praksis.⁴⁹

Alevi muslimerne (oppositionen)

Omkring hver femte tyrk betegner sig som alevi. En befolkningsgruppe der bekender sig til en mangfoldig blanding af bl.a. shia-islam, sufisme, oprindelig tyrkisk folketro samt kristendom. Alevierne insisterer på, at kærlighed til Gud og medmennesket er den centrale religiøse målestok. Derudover adskiller retningen sig ved, at Koranen ikke er hellig. Den skal forstås symbolsk og ikke efterleves ord for ord. Med alt taget i betragtning anerkendes de mange regler i islam ikke og afvises som en ydre form for religiøsitet. På baggrund af dette mener alevierne ikke, at det er nødvendigt at praktisere de fem søjler. Ligeledes går de ikke i moskeen. De afviser Sharia-lovgivningen. Har ikke religiøse indvendinger mod alkohol og svinekød. Endelig deltager kvinderne på lige fod med mændene i religionen, og de behøver ikke at bære tørklæde. Normalt regnes alevierne for at være shia-muslimer. De anerkender således de 12 imamer.⁵⁰

Ifølge alevierne er der fire religiøse stadier, som et menneske kan befinde sig på. Trinene er tydeligt inspireret af sufismen og består af:

- *Loven*. Det er den rent ydre overholdelse af religionens krav, som Muhammed foreskrev den. Alevierne har den opfattelse, at de fleste sunni-muslimer befinder sig på dette stadie.
- *Vejen*. Alevierne mener, de selv er nået til dette stadie, idet de har gennemskuet det hule i de ydre religiøse krav og i stedet koncentrerer sig om at udvikle den åndelige indsigt.
- *Viden*. På det stadie har den enkelte nået en intuitiv forståelse af Gud. Alevierne mener, at det kun er få mennesker der kan opnå dette stadie.
- *Sandhed*. Endestationen i et menneskes udvikling er dette stadie, hvor man bliver et med Gud. Det er stort set umuligt at nå til denne tilstand.⁵¹

⁴⁹ N. Sandahl: *Islams ansigter*, s. 94 - 95

⁵⁰ N. Sandahl: *Islams ansigter*, s. 115 - 116

⁵¹ N. Sandahl: *Islams ansigter*, s. 116 - 118

Religiøst er alevierne delt op i to grupper kaldet henholdsvis dede og talip. Dede er præsterne og talip er de troende. Alevierne har pligt til mindst én gang om året at møde deres dede. Dette sker ved en såkaldt cem (som er en tyrkisk for forsamling). Formålet med mødet er, at forny de løfter de troende i sin tid afgav om at følge Muhammad-Alis vej samt at forsikre alevierne om deres samhørighed.

De fleste Alevier har den opfattelse, at de er hævet over islams ”lov”, hvilket betyder at næsten alle går ind for at adskille stat og religion. Alevierne betragter sig selv som moderne og sekulariserede. Således har de traditionelt været nogle af de mest loyale støtter for grundlæggeren af det moderne Tyrkiet, Mustafa Kemal Atatürk. Atatürk arbejdede netop for, at Tyrkiet skal være et verdsligt demokrati med social retfærdighed.⁵²

6.1.1 Sammenfatning

I Danmark er de fem mest fremherskende muslimske retninger de ovenover beskrevne. Det kan diskuteres hvorvidt disse kan forenes med demokrati. I forhold til deres fortolkning af Koranen er det tydeligt, at de nyfortolkende og alevi muslimerne er dem, som har lettest ved at fortolke Koranen i overensstemmelse med demokratiet. Spørgsmålet er dog, om disse retninger på visse punkter afviger fra islam i deres tolkning af Koranen og Sunnaen for at kunne forene sig med demokrati.

⁵² N. Sandahl: *Islams anisgter*, s. 121 og 136

7. Analyse af islam og muslimske retninger i forhold til teori og empiri

Nærværende analyse vil tage udgangspunkt i islam og dens dimensioner, samt hvad det betyder for et individ i samfundet at have en tro.

Ifølge Peter L. Berger er ethvert menneskeligt samfund en verdensbyggende virksomhed. I denne virksomhed indtager religionen en særskilt placering. Religion er en form for menneskelig virksomhed, hvorigennem der oprettes et helligt kosmos. Anderledes udtrykt er religion en hellig form for kosmisering. Med hellig menes noget der har en mystisk og ærefrygtindgydende magt, noget andet end mennesket og dog forbundet med dette. Noget man mener, er til stede i visse erfaringsobjekter. Denne kvalitet kan lægges ind i naturlige eller kunstige objekter, i dyr eller mennesker, eller i objektivering af den menneskelige kultur (fx hellige køer i Indien etc.).⁵³ På trods af at det hellige opfattes som noget andet end mennesket, refererer det dog til mennesket og er forbundet med det på en måde som ingen andre ikke-menneskelige fænomener er. Det kosmos som religionen fremstiller både overskrider og omfatter mennesket. For det troende menneske står det hellige kosmos, ifølge Berger, som en utrolig magtfuld virkelighed. Det må antages, at alle de muslimske retninger på nær Alevi-muslimerne oplever denne magt under deres bøn samt i deres tro på Profeten Muhammed. Sufismens kærlighed til Gud beviser også, hvordan magten i religionen kan påvirke det enkelte individ. Sufisten Mustafa Ugurlu udtaler i bogen, *Islams ansigter*:
*Man kan ikke læse sig til oplevelsen af at være nær Gud. Jeg ved ikke hvordan jeg skal beskrive det...Du befinder dig midt i en ørken. Du er meget tørstig. Og pludselig befinder du dig under et vandfald. Al vandet rammer dig i midt i brystet. Og går igennem dig. Den breder sig i dig...Men det er svært at forklare. Og oplevelsen er forskellige fra menneske til menneske. Altså...rosens duft kan ikke fortælles...vel?*⁵⁴

Denne udtalelse er et eksempel på hvordan religionen går ind og tager en vis form for magt over individet. Berger mener, det er en menneskeskabt magt. Det er en magt, som individet selv opsøger og efterlever. Ifølge Durkheim, findes der i alle religioner forestillinger om specielle kræfter, som påvirker de troende.⁵⁵

⁵³ P. L. Berger: *Religion, samfund og virkelighed*, s. 36

⁵⁴ N. Sandahl: *Islams ansigter*, s. 77

⁵⁵ H. Andersen og L. B. Kaspersen: *Klassisk og moderne samfundsteori*, s. 84

Det er ovenstående udtalelse et eksempel på. Den specielle kraft kan ydermere uddybes med endnu en udtalelse fra Ugurlu:

Det er en meget, meget lang vej at opnå nærhed med Gud. Det er meget svært. For hjertet skal være helt rent. Hvis jeg for eksempel ser tv. Og der dukker en smuk kvinde op på skærmen, som vækker lysterne. Så får jeg en sort plet indvendig. En plet som ikke kan fjernes med det samme. Og så kan jeg ikke se Gud. For hele hjertet skal være pletfrit.⁵⁶

Denne kraft sufisterne oplever ved disse pletter og ved, som beskrevet tidligere, deres forsøg på at gennemleve deres død hver dag, påvirker dem på en helt speciel måde. Det er deres højeste ønske at blive fuldstændig rene indvendig, og dermed opnå nærhed med Gud. På baggrund af dette kan man antage, at de oplever disse specielle kræfter ved islam dagligt. De resterende muslimske retninger oplever kræfterne via deres daglige bønner. Durkheim mener ydermere, at respekten for det hellige er den mest typiske religiøse følelse.⁵⁷ Denne respekt for det hellige har alle retningerne, hvilket ses ved fx deres daglige fem bønner etc. To andre centrale træk ved det religiøse liv, i henhold til Durkheim, er symboler og ritualer. Disse er et karakteristisk udtryk for kraften i det hellige, og for respekten for det hellige, at der udvikles et system af ritualer og ceremonier, som er knyttet til dyrkelsen af det hellige.

Ifølge Berger opnår vi via religionen de yderste grænser for menneskets selv-eksternalisering,⁵⁸ for dets udfyldelse af virkeligheden med sine egne betydninger. Religion medfører, at den menneskelige orden projiceres ud i totaliteten af væren. Religion er, i henhold til Berger, derfor det dristige forsøg på at omfatte hele universet som noget for mennesker betydningsfuldt.⁵⁹

For muslimerne er islam helt specielt for deres livsførelse. De spørgsmål muslimerne stiller, kan de få svar på i Koranen. Og selvom de forskellige retninger tolker den hellige bog forskelligt, er det fælles for dem, at den er den mest betydningsfulde del af islam sammen med Sunna (undtagen Alevierne).

⁵⁶ N. Sandahl: *Islams ansigter*, s. 82

⁵⁷ H. Andersen og L. B. Kaspersen: *Klassisk og moderne samfundsteori*, s. 85

⁵⁸ Eksternalisering er den stadige udfoldelse af menneskelig væren i verden, hvad enten det drejer sig om menneskets fysiske eller åndelige aktivitet.

⁵⁹ P. L. Berger: *Religion, samfund og virkelighed*, s. 38

Berger forsøger, ligesom Durkheim, at behandle socialiseringen og fællesskabet ved religion. Ifølge Berger søger socialiseringen at sikre en forsat konsensus omkring den sociale verdens vigtigste led. Den sociale kontrol søger at holde individuel eller gruppe-modstand indenfor tålelige grænser. Udover socialiseringsprocessen er også legitimitetsprocessen⁶⁰ en betydningsfuld proces indenfor religionsteori. Legitimeringens område er større end religionens, men der eksisterer en vigtig relation mellem legitimering og religion. Dette kan beskrives ved, at religionen har været det historisk set mest udbredte og effektive legitimerings-instrument.

Religiøs legitimering går ud på at forbinde den af mennesker definerede virkelighed med den yderste, universelle og hellige virkelighed. Religionen hjælper dermed til at vedligeholde virkeligheden i de socialt opbyggede verdener, hvor mennesker lever til dagligt. For individet betyder det at eksistere i en bestemt religiøs verden, at man eksisterer i en bestemt social sammenhæng.⁶¹ Durkheim mener, at en universelt træk ved religion er dens præg af at være et organiseret fællesskab. Religion har altid et kollektivt præg. Endvidere består religion af en vis fælles virkelighedsopfattelse eller tro. Religion bidrager dermed til social integration. Fælles tro og følelser, fælles symbolbrug, deltagelse i ceremonier og rituelle praktikker inden for en organiseret fællesskabsramme er medhjælpende til at styrke fællesskabsfølelsen samt båndende mellem de troende. I kraft af at aktørerne føler sig styrket gennem deltagelse i religiøs aktivitet, opretholdes tiltroen til de religiøse ideer.⁶² De rituelle praktikker, symbolbrugen og hele den organiserede fællesskabelige religiøse dyrkelse kalder Durkheim for religions praktiske dimension. Den er for ham langt vigtigere end den rent intellektuelle side – altså det specielle trosindhold.

Alle de muslimske retninger har det til fælles, at de alle tror på Profeten Muhammed, og at han er Guds sendebud. På trods af at de forskellige retninger tolker Koranen afvigende, eksisterer der et fællesskab, da de alle betegner sig som værende muslimer. Alle retninger (på nær Alevierne) lever efter de fem søjler, hvilket også giver en form for fællesskab, specielt under søjle to og tre (bønnen og fasten). Endvidere har de fredagsbønnen hvor de mødes i deres moske. I Danmark kan man også se en form for fællesskab, hvor de bosatte muslimer ikke lader sig påvirke af deres forskellige retninger, men derimod dyrker fællesskabet.

⁶⁰ Berger forklarer legitimering som en socialt objektiveret ”viden”, der tjener til at forklare og retfærdiggøre den sociale orden. Legitimeringer er de svar man giver, hver gang der spørges ”hvorfors” angående de institutionelle arrangementer.

⁶¹ P. L. Berger: *Religion, samfund og virkelighed*, s. 42 - 58

⁶² H. Andersen og L. B. Kaspersen: *Klassisk og moderne samfundsteori*, s. 85

Det skal dog noteres, at det er naturligt, at en minoritet finder sammen og dyrker fællesskabet. En anden faktor ved denne fællesskabsfølelse ses også ved den fælles muslimske kultur herunder deres livsstil. De Ethiske råd bestemmer retningslinjer for tøj (se under afsnittet konservative muslimer), men overordnet set går de ens klædt, ligesom der er mad og drikkevarer, de holder sig fra (fx svinekød og alkohol). Dette medvirker også til en fællesskabsfølelse indenfor islam.

På baggrund af ovenstående må det antages at religionen giver individet en speciel følelse, og mange muslimer udlever deres identitet via islam. Det skal dog pointeres, at ligesom i de kristne samfund, er der muslimer der ikke dyrker religionen på samme høje niveau som andre. Tariq Ramadan (se under afsnit 5.5.3) mener at op mod 80 pct. af de europæisk bosatte muslimer ikke praktiserer deres religion regelmæssigt ved fx at bede deres daglige bønner ligesom 40 pct. ikke deltager i moskeens fredagssamling. Ikke desto mindre har det store flertal af dem en fælles religiøs reference, som underbygges af, at der er hele 70 pct. af de europæiske muslimer, som overholder den muslimske faste (søjle tre), ramadanen.⁶³

⁶³ A. Holm mfl.: *Islam i Danmark – tanker om en tredje vej*, s. 189

8. Demokrati

Ligesom islam er demokrati et vidt begreb som kan tolkes og forstås ud fra forskellige synsvinkler. En norsk undersøgelse, der blev gennemført i 1950'erne, kunne fx påvise 311 forskellige anvendelser af begrebet, hvilket beviser umuligheden af at definere demokrati kort og præcist.⁶⁴ Antallet af demokratiske stater er steget hastigt, og demokrati er blevet den mest grundlæggende styreform i dette årtusind.⁶⁵ Disse stater, herunder staterne i Vesten, har dog vidt forskellige opfattelser af demokrati som begreb og benytter sig derfor også af forskellige demokratimodeller. På trods af at fx alle stater i Vesten kan placere sig under en liberal demokratimodel, er der en betydelig forskel på, hvordan de udøver og opfatter deres demokrati.⁶⁶ På baggrund af dette er det essentielt at diskutere demokrati og dets normative modeller for at kunne forstå kompleksiteten i begrebet.

Klassisk demokrati

Den klassiske demokratimodel opstod i det antikke Grækenland, mere specifikt i den største og mest magtfulde bystat Athen, og er ”moderen” til de andre demokratimodeller. Den form for direkte demokrati, de havde i Athen i løbet af det fjerde og femte århundrede før Kristus, bliver ofte fremstillet som det eneste rene eller ideelle folkelige deltagelsessystem. Grunden til dette er, at de benyttede sig af en form for stormøde via deres kongres, Ecclesia, hvor alle (omkr. 6.000) borgere var repræsenteret. De mødtes mere end 40 gange pr. år. De mest afgørende beslutninger, såsom de juridiske rammer for opretholdelse af ro og orden blandt befolkningen, finans og skat, ostrakisme og udenrigspolitik (herunder militær etc.) blev truffet i kongressen.⁶⁷

Udover dette havde de et byråd hvor 500 mandlige borgere var repræsenteret. De fungerede som den udøvende magt og som styrekomité for kongressen. Endvidere havde de en komité bestående af 50 personer som guidede og afgav forslag og ideer til byrådet.

Formanden for komiteen var kun formand i én dag, og ingen borgere kunne besætte pladsen mere end én gang i livet.⁶⁸

⁶⁴ Internetside, Wikipedia: *Demokrati*, s. 2

⁶⁵ D. Held: *Models of democracy*, preface

⁶⁶ A. Heywood: *Politics*, s. 77 og 84

⁶⁷ D. Held: *Models of democracy*, s. 21 - 22

⁶⁸ A. Heywood: *Politics*, s. 72

Det, der gjorde det athenske demokrati enestående, var niveauet af borgerlig politisk aktivitet og deltagelse. Udover at deltage til stormøderne i kongressen var flertallet også parate til at tage ansvaret længere oppe i det politiske hierarki.⁶⁹ Et af de store kritikpunkter mod denne demokratiform var, at man tvivlede på, at befolkningen var kompetent til at tage beslutninger til glæde for alle. Det, der gjorde den klassiske demokratimodel ikke-demokratisk var, at fx kvinder, slaver og udlændinge bosat i Athen ikke var stemmeberettigede. På trods af dette eksisterer den klassiske demokratimodel forsat i nogle dele af Verden.⁷⁰

Beskyttelsesdemokratiet

Beskyttelsesdemokratiet er en liberal demokratimodel, der opstod i det 17. og 18. århundrede sideløbende med den anden liberale model, udviklingsdemokratiet. Den opstod på baggrund af konflikten mellem kirken og staten i sidste halvdel af det 16. århundrede, hvor det blev tydeligt, at der var behov for en adskillelse for at beskytte individet mod staten.⁷¹ Individene blev betragtet som frie og lige med rettigheder. John Locke (1632 – 1704)⁷² var en af hovedteoretikerne bag denne model og mente, at styret i en stat skulle betragtes som et forsvar for livet, frihed og ejendom i forhold til dets borgere. Med andre ord skulle regeringen beskytte individernes rettigheder. Beskyttelsesdemokratiet var bygget op omkring repræsentativt demokrati og sigtede mod at give befolkningen mulighed for at leve deres liv uden udefrakommende indblanding. Statsmagten var upersonlig, hvilket betød at den var begrænset og delt mellem den udøvende, dømmende og lovgivende magt.⁷³

På trods af at Locke havde mange demokratiske teorier og værdier i udformningen af beskyttelsesdemokratiet, var han ikke en demokrat af moderne standarder. Dette skyldes, at han havde den opfattelse, at kun borgere med ejendom var berettigede til at stemme ved valgene, da de var de eneste, som havde det Locke betegnede som *natural rights*.

På baggrund af dette kan man anskue beskyttelsesdemokratiet som en indirekte form for demokrati, men den har samtidig øvet betydelig indflydelse på senere liberale demokratimodeller.

⁶⁹ Se Bilag 1

⁷⁰ A. Heywood: *Politics*, s. 73

⁷¹ D. Held: *Models of democracy*, s. 70 og 72

⁷² Engelsk filosof og politiker. Locke var en af nøglepersonerne bag udviklingen af den tidlige liberalisme.

⁷³ D. Held: *Models of democracy*, s. 78 – 79 og 99

Udviklingsdemokratiet

Selvom tidlig demokratiteori fokuserede på behovet for at beskytte individets rettigheder og interesser, udviklede det et alternativt fokus: en interesse for udviklingen af den humane individualitet og fællesskab. Dette medførte nye liberale demokratimodeller, som kan betegnes som systemer af udviklingsdemokrati. Den mest anerkendte model blev udarbejdet af Jean-Jacques Rousseau (1712 – 78).⁷⁴ For Rousseau var demokrati det eneste system hvori individer kunne opnå frihed. Borgerne er kun frie hvis de direkte deltager og kontinuerligt hjælper til med at udvikle fællesskabet i samfundet. Friheden kunne kun opnås ved, at borgerne fulgte regler, som de selv opstillede. Dette mente Rousseau, de var i stand til, da de havde udviklet en *general will*, som var noget andet end deres personlige interesser. Dette system af radikal udviklingsdemokrati krævede ikke kun politisk lighed men også et højt niveau af økonomisk lighed.

John Stuart Mill (1806 – 73)⁷⁵ udviklede Rousseaus tanke og argumenterede for, at deltagelse i det politiske liv gav borgerne en øget forståelse, styrkede deres sensibilitet samt øgede niveauet af deres frie individuelle udvikling (moralsk selvudvikling). Det centrale for Mill var, at demokratiet fremmede udviklingen af det enkelte individ, og at demokratiet på den måde ”uddannede” individet i at begå sig i samfundet.

Mill var den teoretiker som imiterede de moderne liberale demokratiske tanker.⁷⁶ Hans bekymring ved demokrati var, at der altid vil eksistere en risiko ved den individuelle frihed, og at minoriteternes rettigheder vil kulminere med flertallet. Endvidere argumenterede Mill for, at der vil være risiko for at demokrati vil underminere debat og kritik, da folk vil underlægge sig majoritetens holdninger i samfundet – og flertallet har ikke altid ret. På baggrund af dette kan der argumenteres for, at Mill’s tanker og teorier støtter den parlamentariske demokratiske tankegang.

Folkedemokrati

Folkedemokrati er en marxistisk demokratimodel, som beskriver den styringsform, som er mellemliddet mellem kapitalisme og ren kommunisme. Det er den styreform, som vil komme efter en revolution og visne væk, når den har tjent sit formål.

⁷⁴ Fransk politisk filosof. Han udviklede en radikal form for demokratiteori der har haft indflydelse på liberale, socialister, anarkister og (nogle vil mene) fascister.

⁷⁵ Engelsk filosof, økonom og politiker. Han havde stor indflydelse på udviklingen af teorier indenfor udviklingsdemokrati.

⁷⁶ D. Held: *Models of democracy*, s. 100 - 101

Karl Marx (1818 – 83)⁷⁷ argumenterede imod teorierne omkring en neutral liberal stat og fri markedsøkonomi. I en industrialiseret kapitalistisk verden er det ikke muligt for en stat at være neutral eller økonomisk fri. Marx mente, i modsætning til Mill, at det ikke er muligt at beskytte individet mod staten, da det kommer an på klassestrukturen. Det var dermed ikke muligt at opnå lighed i samfundet, da der altid vil være ulighed på det sociale, økonomiske og politiske niveau. På baggrund af dette brød Marx med de daværende liberale og liberal demokratiske tanker.⁷⁸ Folkedemokratiet var endvidere direkte demokrati.

Den form for demokrati, der opstod i løbet af det 20. århundrede i de kommunistiske stater, var dog ikke centeret omkring Marx's teorier men om Vladimir Ilyich Lenin (1870 – 1924).⁷⁹ Selvom Lenin's slogan fra 1917, *Al magt til Sovjetunionen*, havde opretholdt forestillingen om et kommunistisk demokrati, endte magten i Sovjetunionen i hænderne på Bolshevik partiet (det blev senere hen omdømt til Det Kommunistiske Parti). Efter Lenin's opfattelse, var dette parti blot fortroppen for arbejderklassen. I forlængelse af marxismen påstod partiet, at det var i stand til at fornemme arbejderklassens interesser og guide dem til at indse deres revolutionære potentiale. Denne teori blev grundstenen for "Lenin's demokrati" i USSR, og blev accepteret af alle andre ortodokse kommunistiske regimer, som opfattede den som kernen indenfor Marxismen-Leninismen.

Svagheden ved folkedemokratiet og denne model var dog, at Lenin ikke formåede at få teorien til at fortælle noget om magten i Det Kommunistiske Parti, samt at den ikke sikrede at beskytte arbejderklassen.⁸⁰

Demokrati i praksis

På trods af at der stadigvæk er uenighed om hvilken form for demokratimodel, der er den mest ønskværdige, er meget af den nutidige debat en diskussion af, hvordan demokrati fungerer i praksis og hvad der betegner demokratisering. De liberale demokratimodeller er overordnet set, de mest accepterede i verden. Liberalt demokrati er en indirekte og repræsentativ form for demokrati, hvori politisk praksis bliver opnået gennem valg som er baseret på troen på politisk lighed blandt befolkningen.

⁷⁷ Tysk filosof, økonom og politisk tænker. Han var faderen til det 20. årh. kommunisme.

⁷⁸ D. Held: *Models of democracy*, s. 121

⁷⁹ Russisk marxistisk teoretiker. Han var den første leder af USSR.

⁸⁰ A. Heywood: *Politics*, s. 76 - 77

Endvidere er der et tydeligt skel mellem staten og civilsamfundet. Man kan dog ikke karakterisere det liberale demokrati som én størrelse, da formen kan anskues fra forskellige synsvinkler.

Den pluralistiske synsvinkel

En bred skole af empirisk orienterede demokratiteoretikere, der vandt frem i amerikansk politologi i 1950erne og 1960erne ser den liberale demokratiske model som åben for grupperingers deltagelse, og finder at denne form for konkurrence sikrer vedtagelsen for tilfredsstillende politikker. James Madison (1751 – 1836)⁸¹ var en af de første til at udvikle teorierne indenfor pluralismen. I overensstemmelse med mange liberale argumenterede Madison for, at ukontrolleret demokratisk styre kunne føre til, at man ikke ville kunne varetage minoriteternes interesser. Han udviklede derfor et styresystem hvor magten blev fordelt i styret. Det der også bliver kaldt for federalisme. Madison's model var den første der blev udviklet indenfor de pluralistiske principper.⁸²

Den mest indflydelsesrige indenfor moderne klassisk pluralistisk teori er Robert Dahl (1915 -)⁸³. Han mente at magt, som muligheden for at påvirke/kontrollere andre aktørers handling, bl.a. bygger på (den ulige) fordeling af ressourcer. Ulige ressourcefordeling og forskellige interesser giver anledning til konkurrence imellem grupperinger. Samfundets plurale struktur, konkurrencen mellem interesser og overlappende medlemskaber sikrer demokratiet (som Dahl benævner polyarki) imod ustabilitet og flertalstyranni. Dahl sonderer mellem *govern* og *rule*. Det sidste er udtryk for den faktiske politiske proces, mens *govern* er den bagvedliggende generelle konsensus om rammerne for politik. Det bagvedliggende niveau er udtryk for en "flertalskultur", en stabiliserende faktor der virker som et filter for hvilke politiske alternativer, der befinder sig indenfor denne *govern* forståelse og dermed kan diskuteres på niveauet for *rule*.⁸⁴

Kendetegnet ved et demokratisk pluralistisk system er konkurrencen mellem partierne ved valg, og muligheden for at interessegrupper kan tilkendegive deres holdninger frit. Dette skaber en sikker forbindelse mellem styret og dem der bliver styret, og dermed opstår en kanel for kommunikation mellem de to.

⁸¹ Amerikansk statsmand og politisk filosof. Han var den fjerde præsident i USA fra 1809 – 17.

⁸² A. Heywood: *Politics*, s. 78

⁸³ Amerikansk politisk videnskabsmand.

⁸⁴ D. Held: *Models of democracy*, s. 203 - 204

Elitær synsvinkel

Elitisme er en kritik mod lighedsprincippet i demokrati og socialisme, og bygger derfor på, at demokrati er en illusion. En illusion i den forstand, at demokrati altid vil have et elitært styre. Klassiske elitister såsom Vilfredo Pareto (1848 – 1923), Gaetona Mosca (1857 – 1941) og Robert Michels (1876 – 1936) var af den holdning, at politisk magt altid er praktiseret af en privilegeret minoritet: en elite. Mosca hævdede bl.a., at der i et samfund var der kun to forskellige klasser: en klasse der styrede, og en klasse der ikke styrede. Endvidere mente han, at de nødvendige ressourcer for magt altid er ulige fordelt, samt at en sammenhængende minoritet altid ville have styrken til at manipulere og kontrollere flertallet selv i et parlamentarisk demokrati.

Michels udviklede en anden form for argumentation, som var baseret på en terskel mellem organisationer. Uanset hvor demokratisk de end måtte være, vil magten altid være koncentreret omkring en dominerende stærk minoritetsgruppe, som kan organisere og tage beslutninger, i stedet for i en passiv gruppe. Han kaldte denne teori for *The iron law of oligarchy*⁸⁵, og mente dermed at alle politiske organisationer, herunder almindelige organisationer, ville være styret af oligarki. Demokrati kan ikke kontrollere oligarki, og derfor vil oligarki nedbryde demokratiet.⁸⁶

Hvor de klassiske elitister mente, at demokrati var en myte, har moderne elitister en tendens til at understrege hvor langt bestemte politiske systemer falder væk fra demokratiske idealer. De er af den opfattelse, at selvom et system, i fx USA, kan se ud som om at de har et liberalt demokratisk pluralistisk system, så er det et liberalt demokratisk elitært system.

Det nye højres synsvinkel

The New Right fra 1970erne og fremefter har udviklet en kritik af demokratiske politikker, der fokuserer på faren for det, de kalder demokratisk *overload*. Dette vil opstå fordi styret i en stat altid er under pres fra enten virksomhederne (korporatisme) eller fra befolkningen (hvis politikerne svigter befolkningen eller ikke agerer tilfredsstillende, vil befolkningen ikke stemme på dem). Dette fører ifølge det nye højre til, at politikerne lover mere end de kan holde, pga. deres ønske om at blive siddende på magten.

⁸⁵ Oligarki er et styre eller en dominering besat af en minoritetsgruppe.

⁸⁶ A. Heywood: *Politics*, s. 79 og 256

Politikernes stærke ønske om at vinde magten gør, at de forsøger at udkonkurrere hinanden ved at love urealistiske ting til vælgerne. Ifølge det nye højre har dette ofte økonomiske konsekvenser som i værste fald kan føre til inflation og en skat, der underminerer væksten i samfundet. De udtrykker deres holdning således:

*Democracy is to adults what chocolate is to children: endlessly tempting; harmless in small doses; sickening in excess*⁸⁷

New Right teoretikerne har derfor en tendens til at opfatte demokratiet som rent beskyttende, altså opfatte demokratiet som et forsvar mod en vilkårlig regering i stedet for et middel til at skabe sociale forandringer.⁸⁸

Marxistisk synsvinkel

Som beskrevet under Folkedemokrati har marxisterne den holdning, at den demokratiske politik er baseret på klassestrukturen i samfundet. Liberalt demokrati bliver set som kapitalisme manipuleret af en styrende klasse. Denne klasse handler og beslutter kun i egeninteresse, og dermed vil de andre klasser i samfundet ikke blive tilgodeset. Et demokrati kan kun eksistere, hvis alle er lige. Marxisterne fokuserer i høj grad på modsætningsforholdet mellem kapitalismen og demokratiet. Økonomien vil altid komme i første række, og dermed underminere demokratiet. Denne synsvinkel ligner til en vis grad elitismen og kritiserer pluralismen, da marxisterne ikke mener magten i et kapitalistisk samfund kan fordeles, så længe samfundet er ulige og skabe pluralisme.⁸⁹

⁸⁷ A. Heywood: *Politics*, s. 82

⁸⁸ A. Heywood: *Politics*, s. 82

⁸⁹ A. Heywood: *Politics*, s. 82 - 83

Demokrati i det 21. århundrede

Demokratiet er inde i en forandringsproces, pga. den ændrede samfundsstruktur, hvor der ikke længere er de samme skillelinjer mellem privat og offentlig (privatisering og statslige aktieselskaber), stat og civilsamfund (brugerbestyrelser og lokalråd), national og international (udviklingen af EU, globaliseringen og den medfølgende svækkelse af nationalstaten). Samtidig sker der et opbrud i mange af de demokratiske grundpiller, som lighed og åbenhed. Ligheden er ikke længere så udtalt, da der efterhånden er mange fora, hvor ikke alle har en stemme og nogens mening vejer mere end andres. Fx pga. de mange brugerinddragede tiltag, der er gjort, for at rykke beslutningerne tættere på borgerne. Hovedreglen er, at de som er brugere også er dem, som træffer beslutningerne. Dette bryder princippet om lighed. Ligeledes er åbenheden i den politiske beslutningsproces blevet mindre, eksemplificeret ved opbygningen af EU. Der er en begrænset åbenhed og et demokratisk underskud, som gør, at det bliver besværligt for den enkelte borger i det enkelte land at vide, hvem de skal holde ansvarlige for de beslutninger, som bliver taget. Det skal dog nævnes, at EU forsøger at gøre det mere demokratisk, fx ved ændring af stemmer i Kommissionen således at alle medlemslande har én stemme. EU Forfatningen var også et forsøg på at gøre EU mere gennemskuelig for EU borgerne – denne blev dog nedstemt i 2005 i en række medlemslande, og er i en form for venteposition på nuværende tidspunkt.

Demokratidebatten bygger forsat på ideen om et styre af folket. En model der sikrer legitimering, begrænsning af magtmonopoler, mediering af interesser og varetagelsen af kollektive opgaver. Demokrati som en overordnet værdi, en metode til at behandle konflikter, hvorunder værdier som frihed, lighed og retfærdighed hører til. I bogen, *Models of democracy*, finder David Held⁹⁰, at der i det moderne samfund er enighed på tværs af politiske skel om at sikre individets udvikling, beskytte det mod vilkårlig brug af magt og indflydelse, involvering i sager af interesse for individet og endelig at sikre individet de bedste rammer (ressourcer) for videre udvikling.⁹¹

Men Held mener ikke, at demokratimodellerne udgør en tilstrækkelig betingelse for demokratisering.

⁹⁰ David Held (1951-) er engelsk professor i politologi. Han beskæftiger sig med nytænkning indenfor demokrati på et transnationalt og internationalt niveau. Endvidere beskæftiger han sig med globalisering og global governance.

⁹¹ D. Held: *Models of democracy*, s. 300

De kræver både politisk, juridisk og økonomisk opbakning at gennemføre, da magtfulde institutioner og organisationer kan ødelægge processen. Nye initiativer er derfor en nødvendig betingelse for udvikling af demokratiet i det moderne samfund.⁹² På trods af dette mener Held, at demokratiet er den rette form for styre i en stat, men at det er umuligt at have et fyldestgørende og perfekt demokrati. Der er dog nogle grundlæggende elementer i et moderne demokrati, som er essentielle at vedkende sig:

- En konstitutionel model med faste spilleregler og beskyttelse af individer, magtdeling samt en generel pluralisme af magtcentre og holdninger.
- En model med valg til repræsentative institutioner.

Sammenfattende må det siges, at demokrati opfattelsen er forskelligt fra stat til stat. Der er nogle centrale elementer som alle vedkender sig, men der er forskellige holdninger til hvordan demokrati skal praktiseres. I vesten benytter vi os af liberalt demokrati, men det er forskelligt hvordan hver enkelt stat udøver demokratiet. Overordnet set, kan demokrati forsat oversættes til folkestyre, men derefter differentier teoretikerne.

⁹² D. Held: *Models of democracy*, s. 322

9. Gennemgang af variabel i forhold til islam og demokrati

I dette afsnit vil jeg gennemgå dels demokratiets holdning til menneskerettigheder og dels islams holdning til samme spørgsmål. Dette vil jeg gøre for at kunne have en direkte komparativ problemstilling til islam og demokrati. På denne måde kan jeg lettere anskueliggøre om de kan forenes. Jeg har valgt menneskerettigheder, da det er det eneste spørgsmål min empiri, herunder islam, forholder sig til. Jeg kunne have valgt at tage andre variable ind, men da jeg ikke har benyttet mig af interviews, og da de forskellige muslimske retninger fortolker Koranen afvigende, mener jeg ikke, jeg ville nå frem til et gyldigt resultat. Endvidere rammer menneskerettigheder bredt, da det fx både behandler ligestilling, ytringsfrihed og religionsfrihed.

Demokrati og menneskerettigheder

Den 10. december 1948 vedtog og offentliggjorde FN's generalforsamling Verdenserklæringen om Menneskerettighederne. Erklæringen blev vedtaget med 48 landes ja-stemmer. Otte lande afholdt sig fra at stemme. Ingen stemte imod.

Verdenserklæringens 30 artikler dækker både borgerlige, politiske, økonomiske, sociale og kulturelle rettigheder. Verdenserklæringen er det menneskerettighedsdokument der har den største udbredelse i verden. Erklæringen er ikke juridisk bindende for staterne, men den har gennem tiden fungeret som en generel rettesnor og politisk handlingsplan for udviklingen af menneskerettigheder både i FN og i regionale organisationer som fx Europarådet.⁹³ Europarådet vedtog deres menneskerettighedskonvention i 1950, og alle medlemsstaterne skal vedkende sig denne. De europæiske borgere har mulighed for at klage til EF Domstolen⁹⁴, hvis de mener, de er blevet udsat for et brud på menneskerettighederne.

I Verdenserklæringen lyder det:

Menneskerettighederne som et fælles mål for alle folk og alle nationer med det formål, at ethvert menneske og ethvert samfundsorgan stedse med denne erklæring for øje skal stræbe efter gennem undervisning og opdragelse skal fremme respekt for disse rettigheder og friheder, og gennem fremadskridende nationale og internationale foranstaltninger

⁹³ Menneskeret, internetside: FN's Verdenserklæring om Menneskerettighederne, s. 1

⁹⁴ Mange tror at Den Europæiske domstol hedder EU Domstolen, men den hedder forsat EF Domstolen

*at sikre, at de anerkendes og overholdes overalt og effektivt, både blandt befolkningerne i medlemsstaterne og blandt befolkningerne i de områder, der befinder sig under deres styre.*⁹⁵

Det må antages at FN bygger på demokratiets værdier, da et af deres projekter er at styre demokratiudviklingen i Mellemøsten. Endvidere er de 30 artikler også en opfordring til at beskytte individet, hvilket er en af demokratiets grundpiller.

Islam og menneskerettigheder

Der er forskellige holdninger til, om menneskerettighederne bliver overholdt i de ca. 50 islamiske stater.⁹⁶ I det følgende vil flere vinkler blive gennemgået. Der skal dog gøres opmærksom på, at de omhandler samme punkter, men at det er tydeligt at de fortolker Koranen afvigende samt at den negative opfattelse er holdningspræget.

Ibn Warraq argumenterer i bogen, Derfor er jeg ikke muslim, for at det er umuligt for islamisk lov og doktrin at vedkende sig alle artiklerne i FN's Verdenserklæring. Hvis man kigger på artikel et til fire⁹⁷ i Verdenserklæringen, er der en del afvigende punkter. Ifølge islamisk lov er kvinder mindreværdige, hvilket betyder at deres vidneudsagn for en domstol er halvt så meget værd som en muslimsk mands. Endvidere er kvindes bevægelsesfrihed strengt begrænset. De må fx ikke være i samme rum som deres mand ved fredagsbønnen etc. Det er heller ikke tilladt for muslimske kvinder at gifte sig med ikke-muslimer.

Ikke-muslimer, der lever i muslimske lande, har ringere status under islamisk lov, da de fx ikke kan vidne mod en muslim. Eksempelvis følger Saudi-Arabien traditionen fra Muhammad, der sagde: "To religioner kan ikke eksistere i Arabiens land", og forbyder derfor ikke-muslimer at dyrke deres religion, bygge kirker, eje bibler etc.

Ikke-troende (ateister) i muslimske lande har ikke "ret til liv", som netop er en del af verdenserklæringen, artikel tre. Ifølge islamisk lov (Sharia-lovgivningen) skal disse personer dræbes. Muslimske retslærde opdeler generelt synder i store synder og små synder. I gruppen for de store synder befinder der sig 17, og den største synd er vantro. Vantro er dermed værre end fx mord, tyveri, ægteskabsbrud etc.

⁹⁵ Bilag 2

⁹⁶ I. Carstensen og D. Kvist: *Tro mod tro*, s. 119

⁹⁷ Bilag 2

I Verdenserklærings artikel fire bliver slaveri behandlet. Slaveri er endnu et brud på menneskerettighederne, men er i overensstemmelse med islamisk lov og doktrin, da slaveri godkendes i Koranen.

Muslimere har ret til at leve sammen med enhver af deres kvindelige slaver (Sura 4,3).⁹⁸ Endvidere har de ret til at bemægtige sig kvinder, hvis de er slaver (Sura 4,24).⁹⁹

Artikel 18 i verdenserklæringen omhandler retten til religionsfrihed, men ifølge Warraq, er det under islam ikke tilladt at skifte religion, hvis man er født ind i en muslimsk familie. Dobbeltmoralsk accepterer muslimer konvertitter til deres egen religion, men en muslim må ikke lade sig omvende til en anden religion. Dette ville betragtes som et frafald, og blive straffet med døden. På grund af dette vælger de fleste af de, som konverterer at flytte fra de muslimske lande. Endvidere mister konvertitterne de fleste af deres rettigheder, fx ved at myndighederne nægter at udstede identitetspapirer, erklærer ægteskabet ugyldigt (hvis personen er gift), børn bliver taget fra personen og overgives til opdragelse af muslimer ligesom arveretten mistes. Khader udtaler i bogen *Tro mod tro*, at konsekvenserne for en kristen, der skifter tro, ikke er ligeså alvorlige som for en muslim. Trosskifte og frafald betragtes i islam som en trussel mod den islamiske nation, og som et oprør mod Allah.¹⁰⁰ Som vi også ser i Danmark, senest hvor en ung muslimsk kvinde blev skudt af sin familie i 2005, tager familien sagen i egen hånd. Grunden til dette er, at familiens ære krænkes. Andre muslimske familier vil udstøde dem, hvis de accepterer, at et familiemedlem konverterer til en anden religion eller fx, som vi så i Danmark, hvis datteren vælger at gifte sig med en ikke anerkendt mand. Med dette menes, hvis han ikke er muslim, eller hvis han ikke er af samme nationalitet som kvinden. I mange muslimske familier er det også normalt, at moderen og faderen finder en ægtefælle til datteren eller sønnen. Mange unge muslimer finder dermed ikke selv deres samlever, hvilket også er årsagen til at flere europæisk bosatte muslimer, specielt kvinderne, lever under jorden. Man kunne antage, at dette skyldes de kender deres rettigheder og friheder som bosatte i vesten, herunder FN's Verdenserklæring om menneskerettigheder.

⁹⁸ Sura er betegnelsen for et kapitel i Koranen

⁹⁹ I. Warraq: *Derfor er jeg ikke muslim*, s. 261 - 263

¹⁰⁰ I. Carstensen og D. Kvist: *Tro mod tro*, s. 135

De muslimer, som er fortalere for, at islam kan forenes med demokrati, henviser til flere passager i Koranen, og profetens udtalelser, der understøtter FN's Verdenserklæring om menneskerettigheder. Profeten Muhammad skulle have udtalt: "Ingen araber står over en ikke-araber, ej heller står en ikke-araber over en araber. Ingen hvid står over en sort, ej heller står en sort over en hvid. I er alle børn af Adam, og Adam blev skabt af støv."¹⁰¹ Dette beviser, at i islam, ligesom i demokrati, er alle mennesker lige. Endvidere står der i Koranen (2;257), at "der ikke må være tvang i religionen.", hvilket beviser at islam opretholder kravet fra FN's menneskerettigheder omkring religionsfrihed, artikel 18.

Demokratifortalerne skelner som udgangspunkt mellem den religiøse sfære og de mere verdslige anliggender samt mellem det evige og jordiske. Det gør de ved at henvise til, at islamisk retsvidenskab, *fiqh*, trækker denne grænse. *Fiqh* skelner mellem den enkeltes forhold til sin skaber, og den enkeltes forhold til andre af livets aspekter. De er af den opfattelse, at forholdet til sin skaber ikke kan ændres, men at forholdet til livets aspekter kan forandre sig med tid, sted, nye krav og nye omstændigheder. Forandringen sker ved nyfortolkning af Koranen, men denne fortolkning må ikke være i strid med de islamiske principper.¹⁰²

¹⁰¹ A. Holm mfl.: *Islam i Danmark – tanker om en tredje vej*, s. 69 - 70

¹⁰² N. Khader: *Ære og skam*, s. 125 - 128

10. Diskussion

I dette afsnit vil jeg diskutere min problemstilling, og dermed anskueliggøre om det er muligt for islam at forene sig med demokrati. Endvidere vil jeg behandle min empiri, og dermed give mit eget analytiske bidrag.

Et af problemerne i diskussionen omkring problemstillingen er, at både islam og demokrati er to bredtfaavnende begreber. I begge tilfælde kommer det an på, hvilken situation man befinder sig i, og dermed hvilken tilgang (synsvinkel) man har til de to begreber. Er man traditionel muslim, vil man have en tendens til at se meget firkantet og konservativt på Koranen, men er man derimod en nyfortolkende muslim, vil man have en mere åben tilgang til tolkningen af Koranen. Det samme gælder i forhold til demokrati. Nogle vestlige stater vil have et pluralistisk syn på begrebet, mens andre ser den pluralistiske synsvinkel som naiv (elitær synsvinkel). På denne måde skaber spørgsmålet, om islam kan forenes med demokrati, mange forskellige svar, og dermed en uendelig debat. For demokraten Naser Khader er det afgørende, at islam må underlægge sig demokratiets vilkår. Han mener ikke, at muslimerne skal vælge islam fra, men derimod vælge demokrati til. Fattigdom og manglende økonomisk udvikling skal ikke være en undskyldning for ikke at opføre sig civiliseret. Khader udtaler endvidere: ”Og når man nu bor i Vesten, går jeg ind for total assimilation i forhold til demokratiet. Så må religionen og de religiøse læresætninger flytte sig i forhold til det”.¹⁰³ Stridspunktet ved Khaders holdning er, at det for en traditionel muslim ikke er muligt at ændre de religiøse læresætninger, da det ville være et brud med hele troen. De ser Koranen som yderst hellig, og derfor tolker de den også på den måde, de gør. For dem er det ikke muligt at ændre islam. Imam Fatih Alev udtaler: ”...Det er meget farligt at begynde at lave om på islam...Man kan ikke gradbøje religionen efter, hvad man selv mener.”¹⁰⁴ Er man derimod en nyfortolkende muslim, er det ikke et problem at ”flytte” de religiøse læresætninger i islam. Dette er fordi de tolker Koranen ud fra tid, sted og situation, hvilket medfører, at de ser islam ud fra en anden og mere åben synsvinkel.

¹⁰³ I. Carstensen og D. Kvist: *Tro mod tro*, s. 124

¹⁰⁴ N. Sandahl: *Islams ansigter*, s. 23

Tariq Ramadan udtaler: ”De troende hænger fast i forskrifter og leveregler, som blev udarbejdet for mere end tusind år siden blandt ørkenstammer i Mellemøsten. De forveksler den universelle religion islam med deres hjemlands kultur.”¹⁰⁵ Ramadan mener dermed, ligesom Khader, at de traditionelle muslimer ikke formår at forholde sig til virkeligheden, og derfor kan de ikke indordne sig i de vestlige demokratiske samfund. Kathrine Lilleør mener derimod, at religionen under ingen omstændigheder skal indordne sig, da man dermed vil gøre demokrati til sin religion. For hende går religion forud for demokrati, hvorimod Khader mener, at demokratiet gør forud for religionen.¹⁰⁶ Modsætningerne mellem Lilleør og Khader eksisterer også mellem de muslimske retninger, og det må antages at det afhænger af hvordan disse fortolker Koranen. Ud fra sufisternes synsvinkel, kunne man antage at religion går forud for demokrati, pga. deres kærlighed til Gud samt deres mål om at opnå en direkte kontakt med Gud. Ligesom de traditionelle muslimer går sufisterne ind for Sharia-lovgivningen, og da de gør det, er det ikke muligt for disse to retninger at forene sig med liberalt demokrati. Liberalt demokrati adskiller religion og stat, hvorimod Sharia er en lovgivning ud fra Koranen og Sunnaens præmisser. Man kunne dog forestille sig, at nogle sufister går ind for sharia, men ikke sharia som lov. Er dette tilfældet, er det muligt for disse personer at vedkende sig demokratiet. Problemet opstår først, hvis man som muslim går ind for Sharia som lov.

Fortalerne for en nyfortolkende islam diskuterer specielt, hvordan man kan forene islam med demokrati. Khader udtaler: ” Et af de store spørgsmål i tiden er, om islam kan tilpasse sig den vestlige virkelighed. Hvis du spørger en fundamentalist, vil han sige nej. Men jeg siger, at vi bliver nødt til med lys og lygte at finde de passager og begrundelser, der er for en tilpasning, ellers vil det se sort ud for muslimerne og den muslimske verden. Den islamiske verden skal demokratiseres og opdateres.”¹⁰⁷ Denne udtalelse beviser, at hvis islam skal forenes med demokrati, bliver muslimerne nødt til at fravige nogle passager i Koranen. Det kan dermed diskuteres om det er muligt, at være muslim uden at undsige på nogle punkter i Koranen og Sunnaen.

¹⁰⁵ N. Sandahl: *Islams ansigter*, s. 38

¹⁰⁶ I. Carstensen og D. Kvist: *Tro mod tro*, s. 124 og 126

¹⁰⁷ I. Carstensen og D. Kvist: *Tro mod tro*, s. 136

I forhold til, at Khader, beskriver det som nærmest umuligt (lede med lys og lygte), kan det undre, at man som europæisk muslim ikke vælger at tage demokratiet til sig, og vedkende sig lovene i det pågældende land, og dernæst udøve sin tro i overensstemmelse med demokrati. I stedet for at skulle lede efter et vers i Koranen, som giver én lov til at undsige sig religionen. Lilleør mener, vi i vesten har et demokratisk samfund som udspringer af kristendommen. Dette er grunden til, at muslimerne kan have svært ved at forene sig med demokrati, da de stammer fra et samfund som udspringer af islam.¹⁰⁸ Muslimerne er derfor nødsaget til at tænke og gribe ting anderledes an i et demokratisk samfund, hvis de ønsker både at være muslimer og demokrater. Ramadan udtaler: ”Når man taler om den nye situation for muslimer i almindelighed og muslimer i de vestlige lande i særdeleshed, er det vigtigt at holde fast i den overordnede ramme af islamiske referencer, for ikke at komme til at sammenblande principperne med de nødvendige handlinger, som skal implementeres.”¹⁰⁹ Endvidere mener Ramadan, at man som europæisk muslim bør, i hver enkelt situation, tage bestik af det spillerum, den nationale lovgivning giver, for derudfra at fastlægge en orientering, der kan gøre det muligt for muslimerne at respektere de islamiske forskrifter så nøje som muligt, samtidig med at de holder sig inden for grænserne af landets forfatning.¹¹⁰ Herudfra må det antages, at Ramadan ser løsningen som en form for balance, hvor det er muligt for en europæisk muslim at stille sig midt imellem islam og demokrati. Ramadan udtaler: ”Hvis islam er et universelt budskab, der kan passe til alle steder og tider, må de påvises, bevises og udtrykkes gennem en stadig refleksion, der bevæger sig frem og tilbage mellem kilderne og virkeligheden. Denne proces bør foregå til enhver tid og overalt, således at anvendelsen af islamisk lov forbliver tro mod målene.”¹¹¹ Ydermere: ”En reform af den islamiske videnskab og uddannelse var og er stadig af afgørende betydning for, at muslimer kan respektere deres kilder og samtidig leve op til deres tids krav. Det er stadig et spørgsmål om balance.”¹¹² Herudfra må det antages, at Ramadan udover nutidig tolkning af Koranen og Sunnaen mener, at det er vigtigt som europæisk muslim at danne en balance mellem islam og demokrati. Derved er det muligt for den europæiske muslim at dyrke sin tro samt at overholde det pågældende lands demokratiske love. Ramadan fastslår: ”I tilfælde, hvor loven må praktiseres med visse indskrænkninger, må graden af foreneligheden og mulige eksplicite eller implicite konflikter vurderes, så der kan formuleres betingelser og

¹⁰⁸ I. Carstensen og D. Kvist: *Tro mod tro*, s. 130 - 131

¹⁰⁹ T. Ramadan: *At være europæisk muslim*, s. 124

¹¹⁰ T. Ramadan: *At være europæisk muslim*, s. 126

¹¹¹ T. Ramadan: *At være europæisk muslim*, s. 117

¹¹² T. Ramadan: *At være europæisk muslim*, s. 118

stadier for tilpasning af islamiske grundprincipper: Referencen til det fælles bedste...”¹¹³ Ramadan mener, at tilpasningen skal gå begge veje. Udviklingen af en europæisk islam er ikke et ensidigt projekt, hvor muslimerne ensidigt tilpasser sig de europæiske værdier, men en gensidig proces, hvor majoritetsbefolkningen viser respekt og tillid, så muslimerne føler, de hører hjemme i samfundet.¹¹⁴ I dansk sammenhæng må det antages, at denne proces således ikke blot afhænger af, om muslimer ønsker at identificere sig som danske muslimer, forholde sig reflekteret til deres tro og tradition og engagere sig i samfundet. Men det afhænger i lige så høj grad af, om majoritetsbefolkningen vil fastholde muslimer som et fremmedelement i og et problem for samfundet.

Khader nævner et eksempel på islams tilpasning: ”Vi taler jo om, at islam skal tilpasse sig en ny virkelighed i Danmark og i den demokratiske tradition. Islam tilpasser sig jo hele tiden. I Koranen står der, at man skal faste fra dag gry til solnedgang. Og det er Guds ord, ikke? Så finder man ud af, at solen hverken går op eller ned i Nordnorge om sommeren. Så siger man, der er en ny virkelighed, som islam må tilpasse sig, og derfor bliver teologerne enige om, at en muslim i Nordnorge kan følge det nærmeste muslimske land. Her er en virkelighed, man har tilpasset sig på trods af Koranens ord.”¹¹⁵ Khader mener, at levereglerne godt kan forenes med demokratiet, hvis man har viljen. Levereglerne i islam vejer tungere end det åndelige, set i forhold til kristendommen. Dette kan være en årsag til, at nogle muslimske retninger kan finde det svært at tilpasse sig. Fire af de fem mest fremherskende retninger lever efter de fem søjler, som indebærer at bede fem gange om dagen, hvilket kan være svært at gennemføre i et demokratisk samfund. I Danmark ser man at skoler, universiteter (herunder RUC) og arbejdspladser begynder, at få indrettet bederum i respekt for muslimerne og andre religioner. Men der er forsat problemer med accepten nogle steder. Det må antages, at kristendommen ikke er ligeså fremtrædende i vores samfund i forhold til hvad islam er i Mellemøsten, og derfor forstår nogle kristne danskere ikke hvorfor bønnen er en grundsten i efterlevelsen af islam. Khader udtaler: ”Mange muslimer siger, at danskerne ikke har nogen religion. De kan ikke se den.”¹¹⁶ Det må antages, at grunden til at muslimerne føler de ikke kan se kristne udøve deres religion er fordi kristendommen ikke indebærer bestemte leveregler.

¹¹³ T. Ramadan: *At være europæisk muslim*, s. 126

¹¹⁴ T. Ramadan: *At være europæisk muslim*, s. 15

¹¹⁵ I. Carstensen og D. Kvist: *Tro mod tro*, s. 139

¹¹⁶ I. Carstensen og D. Kvist: *Tro mod tro*, s. 131

I islam er der regler omkring påklædning, herunder klædedragter, tørklæder og bestemte regler for bukselængde, og på denne måde viser muslimerne deres religion i offentligheden hvorimod der kan argumenteres for at kristne ”skjuler” deres tro i hverdagen.

For sufisterne er bønner og meditationen en banebrydende del af deres udøvelse. Mustafa Ugurlu udtaler: ”Jeg udfører som regel dhikr¹¹⁷ herhjemme. Men jeg kan sagtens lave en del af den i for eksempel S-toget.”¹¹⁸ I kristendommen bedes der også indeni sig selv, og i kirken siges bønner højt. Det samme er tilfældet i islam. Dog skal det pointeres, at i begge religioner er det tilladt at sige bønner højt, hvis man har lyst til dette. Derfor kan det ikke konkluderes, at danskere ikke har nogen tro, den udøves blot på en anden måde i kristendommen end i islam.

¹¹⁷ Dhikr er en form for bøn, hvor sufisten indeni sig selv gentager ”Allah” tusinde gange, og hver gang sufisten har reciteret navnet 100 gange, afbryder han med et ”Ilahi anta maqsûdi wa ridâka matlûbî” (Min Gud! Du er mit mål, og din billigelse er, hvad jeg ønsker).

¹¹⁸ N. Sandahl: *Islams ansigter*, s. 79

11. Konklusion

Som det ses i projektet er islam og demokrati to bredtfavnende størrelser, og derfor er man nødsaget til, at forstå delene af de to begreber for at kunne forstå dem som to helheder.

De konservative muslimer (traditionsbundne) vedkender sig Sharia som lov. Da denne ikke indebærer en adskillelse af stat og religion, er den en direkte modsætning til den liberalt demokratiske pluralistiske synsvinkel. Derfor må det konkluderes, at de traditionelle muslimer ikke kan forenes med demokrati.

De nyfortolkende muslimer (reformisterne, Europæisk islam) kan forenes med demokrati. De fortolker Koranen og Sunnaen ud fra tid, situation og sted, hvilket medfører at de tilpasser sig det vestlige samfund og dermed demokratiet. På nogle punkter går de på kompromis med islam, da de vælger at fravige sig fra Sharia som lov og vedkender sig FN's menneskeretserklæring – som på nogle punkter er imod Koranen og Sunnaen. Men de forsøger at efterleve så meget af islam og demokrati som muligt, og på denne måde skaber de en balance mellem de to enheder. Det kan derfor konkluderes, at de nyfortolkende muslimer kan forene sig med demokrati.

De mediative muslimer (sufisterne) vedkender sig, ligesom de traditionelle muslimer, Sharia som lov. Kærligheden til Gud og oplevelsen af Guds kærlighed er det centrale i sufismen. Endvidere benytter de sig af forskellige meditationsteknikker. Da bevægelsen går ind for en overholdelse af Sharia, kan det konkluderes at disse muslimer ikke kan forenes med demokrati.

Shia muslimerne (tilhængere af Ali) adskiller sig fra sunni-muslimerne (de fire andre retninger) ved at de tror på den 12. imam, men parallelt med sunni-islam dyrker shia-muslimerne deres tro ud fra de fem søjler. Endvidere afviger de fra det liberalt pluralistiske demokrati ved, at kønnene ikke er ligestillet ved fx skilsmisse og arveregler. Det må konkluderes, at det er op til den enkelte shia-muslim at indordne sig under det pågældende lands love. Vælger shia-muslimen at gøre dette, er det muligt at forene shia-islam med demokrati.

Alevi muslimerne (oppositionen) er en befolkningsgruppe der bekender sig til en mangfoldig blanding af shia-islam, sufisme, oprindelig tyrkisk folketro samt kristendommen. Alevierne insisterer på, at kærlighed til Gud og medmennesket er den centrale religiøse målestok. De afviser sharia-lovgivningen, praktiserer ikke de fem søjler, deltager ikke i moskeen og kvinder deltager på lige fod med mændene i religionen etc. Alevierne betragter sig selv som moderne og sekulariserede. Det kan konkluderes, at alevierne er den muslimske retning der kan forenes fuldstændig med det liberale pluralistiske demokrati. Der kan argumenteres for, at de i princippet er demokrater i forvejen.

I vesten har vi en liberal pluralistisk demokratimodel som udspringer af de klassiske demokratimodeller. Den liberale pluralistiske demokratimodel indebærer repræsentativt demokrati, hvor repræsentanterne er folkevalgte. Det er forskelligt fra stat til stat hvordan demokratiet praktiseres. I Danmark bliver befolkningen fx oftere spurgt via folkeafstemninger i forhold til andre EU lande såsom Belgien, Tyskland og Frankrig. Den liberale pluralistiske demokratimodel søger at beskytte individet fra staten. Det kan konkluderes, at selvom demokratibegrebet er bredtfavnende er der et ens udgangspunkt, som ses i troen på folkestyre.

Islams forhold til menneskerettigheder bliver diskuteret i lige så høj grad som spørgsmålet om islam kan forenes med demokrati. Kilderne til den negative holdning i forhold til menneskerettigheder er holdningspræget, og det er tydeligt at kilderne har haft en negativ tilgang til fortolkningen af Koranen og Sunnaen. Dette beviser, at fortolkningen af Koranen og Sunnaen er årsagen til den megen debat. Overordnet set har islam problemer med at tilpasse sig til FN's Verdenserklæring om menneskerettigheder, men Tyrkiet beviser på nuværende tidspunkt via lovændringer, at islam godt kan tilpasses til de demokratiske menneskerettigheder. Derfor kan det konkluderes, at det er spørgsmål om vilje og fortolkning. Det afhænger af hvilken muslimsk retning man efterlever, og derudover viljen til at skabe en balance mellem sin tro og sit lands lovgivning. Balancen skaber man ved at have en nyfortolkende tilgang til Koranen.

Slutteligt kan det konkluderes, at islam kan forenes med demokrati, men denne forening medfører, at samtlige muslimske retninger (på nær de nyfortolkende og alevierne) skal nyfortolke Koranen og Sunnaen og dermed frasige sig nogle grundpiller i de hellige bøger. Det kan forsat undre, hvorfor nogle gør islam til et stort problem, i forhold til at man aldrig har sat andre religioner op i mod demokrati. Spørgsmålet om islam kan forenes med liberalt pluralistisk demokrati handler om vilje og om at skabe en balance mellem sin religion og sin statsreform, og det må antages at der findes europæiske kristne som ikke forener dem selv med demokrati (anarkister etc.). Sidstnævnte er ikke et problem, hvilket kan undre, for i samtlige kilder bliver det pointeret mange gange at for at være europæisk borger er man nødsaget til at vedkende sig demokratiet. På baggrund af dette, kunne man antage at problemet ikke kun ligger i islam, men i lige så høj grad, at de etniske europæiske borgere forsat ser islam som et fremmedelement, og derfor konstant gør muslimerne til et problem for det vestlige samfund.

12. Perspektivering

Projektet tager udgangspunkt i islam, og hvordan denne religion skal forstås. Det kunne have været interessant at inddrage kristendommen, da demokrati udspringer af denne religion. Med en gennemgang af kristendommen og dernæst islam, ville det have været muligt, at udføre en komparativ analyse. Grunden til dette er, at de begge er religioner og derfor direkte sammenlignelige. Dette kunne have medført et mere vidtgående projekt, og måske have ført til et mere gyldigt resultat.

Man kunne også have valgt at inddrage Sharia som lov, og sammenlignet den med demokrati. De er begge modeller for en statsreform, og er derfor mere sammenlignelige end én reform og én religion. Problemet ved dette er, at det er svært at finde en præcis tekst med Sharia som lov, da denne i princippet er en fuldstændig efterlevelse af Koranen og Sunnaen. Og arbejdet i en gennemlæsning af Koranen og Sunnaen ville være for omfangsrigt i et semesterprojekt, og måske også for kompetencekrævende til et fjerde semesterprojekt. Endvidere er demokrati også et bredt favnende begreb, og derfor, skulle man vælge en af synsvinklerne indenfor liberalt demokrati, da det ellers ville blive for kompliceret.

Havde jeg valgt at indsamle mit eget empiriske materiale via interviews havde jeg fået flere synsvinkler ind i projektet, og det havde været muligt, at indsamle empiri til flere variable. Interviews ville måske også have ført til et mere nuanceret resultat baseret på almindelige muslimer, i stedet for et resultat baseret på teoretikere og højt uddannede. For at kunne gøre dette, ville det være hensigtsmæssigt med en projektgruppe på mindst fire medlemmer, da det ville være for omfangsrigt for en enmandsgruppe. Grunden til dette er, for at nå frem til et gyldigt resultat ville man være nødsaget til at interviewe adskillige personer, og arbejdet i at behandle interviews er omfangsrigt. Dermed ikke sagt, at en enmandsgruppe ikke ville kunne gennemføre arbejdet, men det skulle være et årsprojekt i stedet for et semesterprojekt.

13. Litteraturliste

Bøger

- H. Andersen og L. B. Kaspersen 2004: *Klassisk og moderne samfundsteori*, 2. reviderede udgave, 5. oplag, Hans Reitzels Forlag A/S, København.
- P. L. Berger 1967: *Religion, samfund og virkelighed – Elementer til en sociologisk religionsteori*, Nørhaven Bogtrykkeri a/s, Viborg
- I. Carstensen og D. Kvist 2005: *Tro mod tro*, 1. udgave, 2. oplag, Nørhaven Book, Viborg
- L. Fuglsang og P. B. Olsen 2004: *Videnskabsteori i samfundsvidenskaberne*, 2. udgave, 2. oplag, Roskilde Universitetsforlag.
- D. Held 2005: *Models of democracy*, 2. udgave, Polity Press
- A. Heywood 2002: *Politics*, Palgrave foundations, 2. udgave
- A. Holm m.fl. 2002: *Islam i Danmark – tanker om en tredje vej*, Nordisk Forlag A/S.
- N. Khader 2003: *Ære og skam*, 3. udgave, 1. oplag, Borgens Forlag, Valby.
- P. B. Olsen og K. Pedersen 2003: *Problemorienteret projektarbejde*, 3. udgave, Roskilde Universitetsforlag.
- R. Ramadan 2002: *At være europæisk muslim – Islamiske kilder i en europæisk sammenhæng*, dansk udgave, Forlaget Hovedland.
- N. Sandahl 2004: *Islams ansigter*, Tiderne Skifter Forlag, København.
- I. Warraq 2004: *Derfor er jeg ikke muslim*, 1. udgave, 3. oplag, Nørhaven Book.

Internetsider

- Menneskerettigheder:
<http://www.menneskeret.dk/menneskeretieuropa/konventionen/artikel1/>
den 2. juni 2006
<http://www.menneskeret.dk/menneskeretieuropa/fn/verdenserklaring/>
den 3. juni 2006
- Kritiske muslimer: *Euroislam*
<http://www.kritiskemuslimer.dk/euroislam.htm>
den 22. april 2006

- M. Mozaffari 2005: *På tro kan demokrati ikke bygges*
<http://www.berlingske.dk/popup:print=602606?&>
den 9. maj 2006
- Religionsguiden 1999: <http://www.sdu.dk/Hum/TimJensen/Rel/islam.html>
den 24. april 2006
- Wikipedia 2006: http://da.wikipedia.org/wiki/Repr%C3%A6sentativt_demokrati
den 9. maj 2006